

TDK Híradó

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszék
Tudományos Diákkörének
folyóirata

XV. évfolyam 2. szám

Írások az alkotmányról

Kedves Olvasóink!

A Magyar Állam- és Jogi történeti Tudományos Diákkör (MÁJT TDK) nevében sok szeretettel köszöntünk Titeket. A jelenlegi szám témája az alkotmánytörténet, mely mindenki számára kellemes és hasznos időtöltést, az elsősöknél pedig az érdekességek mellett a tantárgyhoz kapcsolódó tudásanyagot kínál. A cikkek egy-egy adott témában mélyebb ismeretek feltárására törekednek, a lap maga tudományos és ismeretterjesztő célokra egyaránt hivatott.

A TDK híradó olvasása mellett – ha igazán össze akarjátok kötni a kellemest a hasznossal – ajánljuk a TDK üléseket, melyek során még jobban elmélyedhettek a jogtörténetben, a szakma nagyjait hallgathatjátok, és kérdéseket tehettek fel nekik. Az üléseket mindig a hallgatóság – tehát TI – alakítjátok, a szakmai részek mellett nagy hangsúlyt kapnak az érdekességek, az átfogó ismeretek, a hallgatóbarát előadásmód, valamint az interaktivitás. Ha kérdéseitek van – akár a féléves programokkal, előadásokkal, akár az anyaggal kapcsolatban, forduljatok hozzánk nyugodtan, vagy látogassatok el a <http://www.majt.hu> oldalra.

A Magyar Állam- és Jogi történeti Tudományos Diákkör tagjai
majtttdk@gmail.com

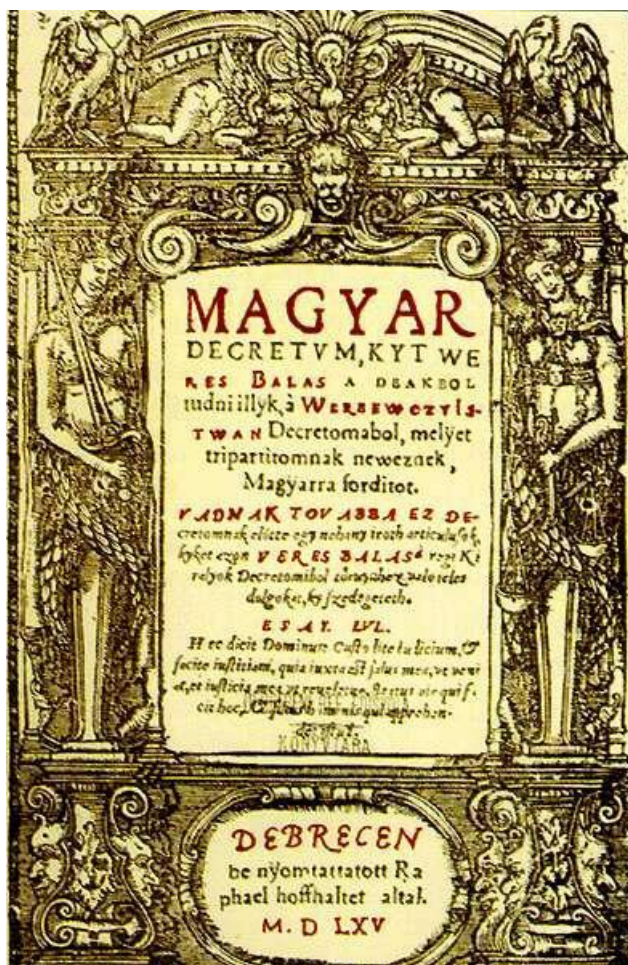
Tárgymutató

- **A Szentkoronától Rákosiig, avagy röviden a magyar alkotmány történetéről** (Andriská Zsófia)
- **Az alkotmánybíráskodásról** (Tóth Boldizsár)
- **A Magyar Népköztársasági Alkotmány megszületése és a főbb alkotmánymódosítások a rendszerváltozásig** (Mireisz Tímea)
- **Alapjogok, alapjogok története** (Szabó Anna)
- **Kartális terror, avagy a Tanácsköztársaság alkotmánya** (Necz Dániel)
- **Az ügyészség alkotmányos rendjének alakulása a XV. századtól napjainkig** (Fülöp Anna)
- **Alkotmány- és alaptörvény-módosítások hagyománya a magyar jogtörténetben** (Madocsai Kinga Blanka)
- **Az alkotmányozást megelőző dokumentumok** (Ihász Péter)
- **Államfőink és az alkotmányozás** (Nikula István)

A Szent Korona

A Tripartitum 1565-ös debreceni fordításának fedőlapja

A Szent Koronától Rákosiig, avagy röviden a magyar alkotmány történetéről

írta: Andriska Zsófia

„A magyar népnek eddig nem volt alkotmánya: amit általánosságban annak neveztek, az különböző jogszabályok és jogalkotások gyűjteménye” – mondta Rákosi Máttyás 1949-ben, az ország első, írott alkotmányának előterjesztésekor.

A magyar államszervezet majdnem ezeréves működése ellenére egyszer sem fordult elő jogtörténetünkben - egészen 1949-ig -, hogy a közhatalmat gyakorló legfőbb személy vagy szerv megalkotott volna egy olyan érvényes és közvetlenül alkalmazható alaptörvényt, mely átfogóan szabályozza a társadalom és a közhatalom viszonyát, megállapítja a hatalom korlátait, valamint az állampolgárok jogait és kötelességeit. Egészen a XX. század közepéig nem volt tehát kartális - vagyis írott - alkotmányunk, amely az alkotmányfajták elsődleges típusa. Az írott alkotmány alapvető funkciója - a polgári társadalmakban - az államszervezet demokratikus működésének biztosítása. Tudjuk azonban, hogy a magyar államiság ezeréves múltra tekint vissza, ezért felmerül a kérdés: 1949 előtt, mielőtt a szocializmus hazai diktátorai megalkották volna első alkotmányunkat, mi biztosította az államszervezet működését? Ha az alkotmány kihirdetése előtt is volt magyar állam, akkor miért volt szükségünk írott alkotmányra? Szükség van-e rá egyáltalán, vagy egy demokratikus állam képes kartális alkotmány nélkül funkcionálni? A kérdésekre adott válaszok általában nagyban attól tehetők függővé, hogy egy államnak milyen jogtörténeti hagyományai vannak, hogyan épült fel és változott a történelmi fejlődés során az államszervezete, vagy hogyan alakult a hatalmi ágak viszonya.

Angliában például a mai napig nem létezik írott alkotmány, ennek ellenére évszázadok óta viszonylag zökkenőmentes az államszervezet működése. A szigetországban - a XII. században - szokásjogi úton kezdődött meg az írott alkotmánnyal ellentétben álló alkotmánytípus, az úgynevezett történeti alkotmány kialakulása. A történeti alkotmány az adott ország jogfejlődése során folyamatosan jön létre, alakul, változik. Nincs egyetlen - a jogszabályi hierarchiában mindenek felett álló - alaptörvény. Az ilyen típusú államokban az alkotmányt több olyan szokásjogi és alkotmányjogi jellegű törvény és jogszabály alkotja, melyek nem egy időszakban, hanem a történelmi fejlődés során, fokozatosan, évszázadokon keresztül alakultak ki. Az angol alkotmányfejlődés a forrásának tekintí például az 1215. évi Magna Chartát, az 1628-ban létrehozott Petition of Rights-t, vagy például az 1679-ben megalkotott Habeas Corpus Act-et.

1949-ig Magyarországon is létezett történeti alkotmány, mely összefonódott az „ezeréves alkotmány mítoszával” és a **Szent Korona-tannal**. Az ezeréves alkotmány nézetét vallók szerint a történeti alkotmány a magyar szokásjognak, és az azt kiegészítő királyi, illetve országgyűlési törvénykezésnek az összessége, mely egészen a vérszerződésig visszavezethető. A történeti alkotmány „megtestesítője” tulajdonképpen évszázadokon keresztül a Szent Korona volt hazánkban, mely ebben az eszmerendszerben úgy jelenik meg, mint „önálló tudattal rendelkező, cselekvő erővel bíró entitás.” A Szent Korona-tan lényege az, hogy a korona jelképezi az országot, mint területet, az ország polgárait, a közigazgatási rendszert, az uralkodó személyét, az uralkodói tulajdonságokat és képességeket, valamint a jogi intézményrendszert. Amint a Szent Koronát az uralkodó fejére helyezik, abban a pillanatban automatikusan megszerzi a korona által szimbolizált jogosultságokat is. A Szent Korona-tan a magyar történelem előrehaladtával fokozatosan változott, a XIV. századra például a korona fogalma a rendek hatalmát is kifejezte, a XV. századtól Werbőczy **Hármaskönyve** pedig már a köznemességet is a korona részének tekintette. A király hatalma a nemességtől származott, nemességet viszont csak a király adományozhatott. A király és a nemesség egy organikus egységet alkotott, melyben a király csak az Országgyűléssel együtt gyakorolhatta a törvényhozó hatáskörét, a végrehajtó hatalmat pedig a törvények betartásával fejthette ki. Ezt az egységet fejezte ki a Szent Korona.

A XVIII. századi Magyarországon lelassult a társadalmi fejlődés üteme, hiszen miközben a korszakban Európa-szerte jöttek létre az új, polgári alkotmányok, addig nálunk az alkotmányfejlődés megállt a rendi alkotmány szintjén. A korszakot alapvetően az **1791. évi XII. törvénycikk** határozta meg, mely rögzítette, hogy a törvényalkotás joga a törvényesen megkoronázott fejedelmet és az országgyűlésen törvényesen egybegyűlt rendeket közösen illeti meg, ezt a jogot rajtuk kívül senki más nem gyakorolhatta.

A XIX. században, amikor hazánkban is megkezdődött a polgári társadalom kialakulása, a jogegyenlőtlenség még akadálya volt annak, hogy az országgyűlés az alapjogokat és kötelezettségeket deklaráló, mindenkire kötelező érvényű jogszabályt alkothasson, hiszen a reformországgyűlések a jobbágyszerűség, a nemesi adómentesség, valamint a magyar nyelvhasználat problémáit állították a középpontba. A kartális alkotmány megalkotásának tekintetében a kiegyezés után sem változott a helyzet, annak ellenére, hogy a korszakban több alkotmányos jelentőségű jogszabály született (például az állampolgárságról szóló vagy a nemzetiségi törvény), az országgyűlésnek mégsem sikerült megalkotni az „alkotmánytörvényt.” Az első komoly próbálkozás az **1946.évi I. törvény** megalkotása volt, mely a gyakorlatban tulajdonképpen kartális alkotmányként működött, hiszen átfogóan szabályozta a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom rendszerét, továbbá rendelkezett a kormányzati rendszer működéséről is. A kommunista hatalomátvétel miatt azonban egyre sürgetőbbé vált egy olyan törvény megalkotása, mely alkotmányos felhatalmazást ad a diktatórikus rendszer kiépítésére és bebetonozására. Így került sor 1949-ben a ma is hatályos, első kartális alkotmányunk elfogadására.

Légrády Sándor bélyege

Ezzel az aktussal hazánkban is megkezdődött az írott alkotmány „uralma.” Az írott alkotmány is a jogalkotó által megalkotott törvény, amely elnevezésében és megalkotásának módjában különbözik a többi törvénytől. Ha az írott alkotmány elfogadásához és módosításához minősített többség szükséges, akkor merev alkotmánytípusról, míg ha az elfogadáshoz és a módosításhoz nincs ilyesfajta minősített többségre szükség, akkor rugalmas alkotmánytípusról beszélhetünk. Hazánkban a ma hatályos alkotmány merev alkotmány, hiszen módosításához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Alaptörvényünk mai formája köztársasági alkotmány, amelyet - szemben a monarchikus alkotmánnyal - a választópolgárok által felruházott legitim népképviselői szerv, a jogalkotási eljárás szabályainak figyelembevételével alkotott meg, saját hatalmi céljai elérésének figyelmen kívül hagyásával.

Az alkotmány normatív típusú törvény, hiszen egyéb jogszabály vagy más jogi norma nem tartalmazhat azzal ellentétes rendelkezéseket. A „törvények törvénye” azonban csak akkor működőképes egy demokratikus államban, ha meghatározza a társadalmi berendezkedés alapjait, a társadalom és az állam viszonyát, gondoskodik a hatalmi ágak szétválasztásáról, továbbá megállapítja és biztosítja az alapjogokat. Az alkotmány, tehát legyen szó történeti vagy írott alaptörvényről, olyan - egy állam jogrendszerében kiemelkedő szerepet betöltő - törvény, melynek rendelkezéseit

mindenkinek, még a törvényalkotónak is tiszteletben kell tartania az államszervezet demokratikus működésének fenntartása érdekében.

Az Aranybulla és a Magna Charta eredeti kézírata

Források:

Mezey Barna: Magyar Alkotmánytörténet, Budapest, Osiris Kiadó, 2005

Alkotmánytan I., Szerk.: Kukorelli István, Budapest, Osiris Kiadó, 2007

Internetes Források:

Dr. Salamon László: Az alkotmány két fajtája: a történeti és a kartális alkotmány

Wikipédia : http://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Korona-tan

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Alkotm%C3%A1ny>

http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_t%C3%B6rt%C3%A9nelmi_alkotm%C3%A1ny

Az alkotmánybíráskodásról

írta: Tóth Boldizsár

Napjaink demokratikus értékeket elismerő államaiban csaknem kivétel nélkül találunk egy (vagy kivételes esetben több) olyan jogszabályt, amely a jogrendszer többi eleméhez képest magasabb rendű, s mint ilyen, az alacsonyabb szintű normák szempontjából meghatározó elveket, értékeket és magatartásokat rögzít. Az ilyen, a jogforrási hierarchia csúcán elhelyezkedő jogszabályt nevezzük alkotmánynak.

Ahhoz, hogy az alkotmány betölthesse rendeltetését és a jogrendszer „iránytűjévé” válhasson, szükség van arra, hogy alkalmas eszközök garantálják az alkotmány szövegének egyfajta állandóságát, valamint az alkotmány rendelkezéseinek érvényesülését a gyakorlatban. Az első célt az alkotmány módosításának szabályozása biztosíthatja, a másodikat pedig az alkotmánybíráskodás. A továbbiakban az utóbbi eszköz történetét és lehetséges perspektíváit vázolom fel.

Az alkotmánybíráskodásnak két fő típusa jött létre a történelem során, ezek közül az amerikai modell gyökereit már a XVII. századi Angliában felfedezhetjük. I. Jakab uralkodása idején egy bíró olyan indoklással tiltakozott egy a parlament által kibocsátott törvény alkalmazása ellen, hogy az nem egyeztethető össze a common law bizonyos alapelveivel. Ez az incidens már jelzi az alkotmánybíráskodás egyik alaptételének korai megjelenését: a törvényhozó alkotta norma megsemmisíthető, ha az nem felel meg az adott állam egész jogrendszerére kötelező elveknek. A kartális alkotmány hiánya magyarázhatja, hogy Nagy-Britanniában nem honosodott meg az alkotmánybíráskodás intézménye, az angolszász hagyományokból táplálkozó Amerikai Egyesült Államok (USA) Legfelsőbb Bírósága viszont 1803. óta gyakorolja ezt a hatáskört. Az alkotmánybíráskodás jelentőségét az USA esetében két sajátossága adja. Egyrészt az, hogy az alkotmány kiegészítések megalkotásakor nem kerül sor az 1787-ben elfogadott alkotmány szöveg módosítására, másrészt hogy a szövetségi és tagállami hatáskörök pontos elhatárolása az alkotmányértelmezés szükségességének állandó forrása. Az **amerikai modell** jellemzője, hogy az alkotmánybíráskodást nem külön e célra létrehozott szerv, hanem az adott ország legfelsőbb bírósága gyakorolja. Az amerikai típusú modellt a későbbiekben például Norvégia, Svédország, Dánia az észak-európai államok közül, továbbá Belgium és Svájc is adoptálta.

A kontinentális jogfejlődés más módon jutott el az alkotmánybíráskodás szükségességének felismeréséhez. Döntő jelentőségű ebből a szempontból az osztrák jogtudós, Hans Kelsen munkássága, aki kidolgozta a jogforrási hierarchia modern fogalmát. Ő szögezte le először, hogy szükséges egy, a jogrendszer csúcán elhelyezkedő alapszabály, amelyhez a többi jogszabálynak igazodnia kell. Az elmélettel kapcsolatos fenntartásokra reagálva Kelsen így fogalmaz:

"Ha az alkotmánybíráskodást összeférhetetlennek tartjuk a törvényhozó szuverenitásával, ez csak arra szolgálhat, hogy elrejtse a törvényhozó szervben kifejezésre jutó politikai batalom azon igényét, hogy - a pozitív joggal való nyilvánvaló ellentmondásban - ne korlátozzák az alkotmány normái."

Bár Kelsen az I. világháborút követően Amerikába távozott, munkásságának eredményeként a frissen megalakult Osztrák Köztársaság alkotmánya 1920-ban rendelkezett az európai kontinens első alkotmánybíróságának felállításáról. A két világháború közötti Európa országainak többségében nyílt diktatúrák, vagy legalábbis tekintélyelvű rendszerek regnáltak, így az új intézmény térnyerése alig észlelhető. Az 1930-as években Csehszlovákia és Spanyolország alkotmányába is bekerült az alkotmánybíróság felállításáról szóló passzus, ám még az előbbinél a német invázió, az utóbbinál a spanyol polgárháború, majd a Franco által kiépített diktatúra ítélte bukásra. 1938-ban az Anschluss az osztrák alkotmánybíróságot is lesöpörte a föld színéről. Az intézmény újból a II. világháborút követő években bukkant fel. Ausztriában állították vissza először a testületet, majd Olaszország, Törökország és az NSZK, az 1970-es években pedig Spanyolország és Portugália döntött az alkotmánybíróság felállítására mellett. 1990-t követően az egykori szocialista országok - köztük Magyarország is - az osztrák modell átvétele mellett döntöttek.

Az **európai modell** országai két vonatkozásban helyezkednek hasonló álláspontra az alkotmánybíráskodás gyakorlati kérdéseiben. A tevékenységet külön szerv végzi, amely a többi bíróságtól elhatárolt státusszal rendelkezik. Az alkotmánybíróság határozatai mindenkire kötelezőek, jogorvoslatra nincs lehetőség. Két speciális európai megoldást érdemes kiemelni. Franciaországban az Alkotmánytanács (Conseil Constitutionnel) látja el az alkotmánybírósági hatásköröket, azonban csak előzetes normakontrollra jogosult, utólagos felülvizsgálatra nincs lehetősége. Görögországban a törvények alkotmányosságát a rendes bíróságok ellenőrzik, de a vitás kérdések végleges eldöntésére egy külön felső bíróságot létesítettek. Demokratikus ország létezhet alkotmánybíráskodás nélkül is: pl. Nagy-Britannia, Hollandia és Finnország idáig elzárkózott az alkotmány védelmének ezen eszközétől.

Hazánkban az alkotmánybíráskodás a körülmények miatt alig három évtizedes múlttal rendelkezik. 1984-ben hozták létre parlamenti bizottságként az Alkotmányjogi Tanácsot, amely bizonyos jogszabályok esetében alkotmányossági felülvizsgálatot gyakorolt. Az országgyűlés az 1989/I. törvénnyel rendelkezett az alkotmánybíróság felállításáról, a testületre vonatkozó végleges szabályozást pedig az 1989/XXXII. törvény rögzítette.

Ekkor jött létre a taláros testületre vonatkozó joganyag három szintű rendszere:

- az alkotmány tartalmaz
- Az Alkotmánybíróságról szóló törvény (Abtv) sorolja fel a testület hatásköreit, valamint többek között rendelkezik az alkotmánybírák jogállásáról,
- Az Alkotmánybíróság Országgyűlés által jóváhagyott ügyrendje szabályozza az AB szervezetét és működését. (A végleges ügyrend megalkotására máig nem került sor, az AB jelenleg is ideiglenes ügyrend szerint működik.)

Az Alkotmánybíróságra vonatkozó hatályos joganyag kötetek egész sorát jelenti, egy újságcikk nem tekintheti feladatának még vázlatos bemutatását sem. Itt csak a fentebbi szabályozási modell egy kritikus pontjára kívánom felhívni a figyelmet: nem szokványos egy testület ügyrendjének megalkotását egy tőle teljesen független szerv döntésére bízni. Ennek a megoldásnak az elégtelenségét jelzi, hogy az ezt a helyzetet módosító döntés Magyarországon 20 év alatt sem született meg.

Az XX. századi alkotmányfejlődés egyik legszélesebb körben elterjedt újítása az alkotmánybíráskodás, amely a jogállamiság és az alkotmányosság biztosításának meghatározó eszközévé vált. Bár az egyes alkotmánybíráskodási modellek között jelentősek az eltérések, bizonyos alapelvek (az alkotmány a jogrendszer csúcsa, a törvényhozó alkotta normák az alapnormával ellenkező tartalom esetén megsemmisíthetőek) összekötik a világ valamennyi alkotmánybíráskodással foglalkozó szervét.

Források:

Bragyova András [1994]: Az alkotmánybírászkodás elmélete. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, ISBN: 963-222-774-3 (fűzött). 208. o.

Holló András [1997]: Az Alkotmánybíróság: alkotmánybírászkodás Magyarországon. Budapest, Útmutató Tanácsadó és Kiadó Kft., ISBN: 963-9001-19-8 (fűzött). 127. o.

Kukorelli István [2007]: Alkotmánytan. 2. átd. kiad. Budapest: Osiris Kiadó, ISBN: 978-963-389-902-1 (kötött). 665. o.

A Magyar Népköztársasági Alkotmány megszületése és a főbb alkotmánymódosítások a rendszerváltozásig

írta: Mireisz Tímea

„Még egy szakadatlan diktatúra is kisebb rossz, mint egy orvosolhatatlan anarchia, mindazonáltal a diktatúra óriási csapás. Az alternatíva egy olyan jól működő alkotmányos rendszer, melyben a lehető legtöbb állampolgár vesz részt a lehető legaktívabban a közügyek intézésében.” A Toynbee által megfogalmazott gondolat híven tükrözi a magyar alkotmányozás folyamatát, melyben a jogi jelleg mindig a politikai hatalommal küzdött az alkotmányban betöltendő elsődleges helyért. Samu Mihály szerint ennek a kérdésnek a megoldása mindig abban rejlik, hogy az alkotmányozás közéleti-politikai kulturáltsága van-e olyan színvonalon, hogy érvényesíteni tudja a modern demokráciákra jellemző értékorientált tendenciát.

Magyarország első kartális alkotmányos alaptörvénye a második világháborút követően jött létre, igen korlátozott tartalommal, mégis az **1946. évi I. törvény** (Magyarország államformájáról) még a magyar hagyományokra épít. Számba veszi az európai és az amerikai demokratikus vívmányokat, tartalma alapján azonban csupán ideiglenes alkotmánynak volt tekinthető. Főbb rendelkezéseit mégis érdemes megemlíteni, ugyanis az 1946. évi törvény volt az első, mely rögzítette az állampolgárok természetes és elidegeníthetetlen jogait, melyeket „a magyar állam valamennyi polgárának minden irányú megkülönböztetés nélkül, a demokratikus államrend keretein belül, egyformán és egyenlő mértékben biztosít.” A kezdeti demokratikus jelleget azonban hamar levetkőzte magáról azáltal, hogy egy módosítással az Országgyűlés mintegy az 1936. évi sztálini alkotmány (szokás szovjet vagy buharini alkotmánynak is nevezni) magyar kiadását fogadta el alaptörvényként és léptette hatályba 1949. augusztus 20-án.

Pál György: *Éljen Augusztus 20. alkotmányunk ünnepe!*

Az **1949. évi XX-as népköztársasági Alkotmány** fontos határkönek számított a politikai átrendeződés értelmében szovjet hatalom alá kerülő országok alkotmányozása során. Ez volt az első olyan népi demokratikus alkotmány, mely tudatos szocialista alkotmányként viszonylag „békés” politikai és társadalomalakító módszerek és formák felhasználásával kívánta integrálni a szocialista osztályszemléletű rendbe a magyar társadalmat, létrehozva a proletárdiktatúra egy sajátos válfaját. Az alkotmány a nemzetközi munkásmozgalomban letisztázódott társadalmi értékek megvalósítását deklarálja, tehát nem egy megvalósult intézményt, hanem annak építési tervét, megvalósításának szándékát, formáját fejezi ki. Ez a felfogás adott később lehetőséget arra, hogy a későbbi generációk az alkotmány reális világtól való távolságát akként értelmezzék, hogy az alkotmány ab ovo csak egy utópisztikus eszme felvázolására alkalmas, ezért az alkotmány szövegétől elszakadva érvényesítheti a hatalom az alkotmány reálisnak értelmezett kivételését. Az Alkotmányra jellemző a szovjet típusú alkotmányok sajátossága, azaz az államszervezet felépítését állította előtérbe, emellett azonban a szocialista államjog többi fő tárgyköre is helyet kap az Alkotmányban, így a társadalmi berendezkedés és az alapvető jogok is. Az állam formáját népköztársaságként határozta meg. Második fejezetében tárgyalja a társadalmi rend felépítését, melyben megfogalmazza, hogy a munkások és a (dolgozó!)

parasztok fokozatosan kiszorítják a tőkés elemeket, és kiépítik a szocialista gazdálkodást. A kereskedelmet és a gazdaságot teljesen állami kézbe helyezi át: „az állam irányítja az egész kereskedelmi forgalmat”. Előírja az általános munkakötelezettséget, továbbá 8.§-a szerint az alkotmány elismeri és védi a munkával szerzett tulajdont – ugyanakkor rögtön a paragrafus első bekezdésében kijelenti, hogy a magántulajdon közérdeket nem sérthet. Mint azt a példa is mutatja, az alkotmány megfogalmazott ugyan alapvető jogokat, ezek érvényesítését azonban az állampolgároknak nem garantálta. Az államszervezet kiépítésekor szintén a szocialista modellt igyekeztek átvenni, legfelsőbb államigazgatási szervként a parlamentet jelölve meg, annak helyetteseként pedig az Elnöki Tanácsot. Emellett

bevezették a Minisztertanácsot, az önkormányzatok helyét pedig a szovjet mintára épülő tanácsok vették át. Az Alkotmány rendelkezik a bíróságokat és az ügyészséget illetően is, függetlenségük garanciáit azonban nem dolgozta ki. Az eljárási szint többszintű tagolását (Legfelsőbb Bíróság, felső bíróságok, megyei bíróságok és járásbíróságok) az 1950. évi IV. törvénnyel szűkítik le a felső bíróságok eltörlésével. Ugyanezen alkotmánymódosítással törlik el a főállamügyészséget is.

Bár az 1949-es népköztársasági Alkotmány kartálisnak tekinthető, mégis tartalma már megszületését követően állandó alkotmánymódosításokkal változott, mondhatni annak ellenére, hogy írásba foglalták, ugyanolyan szerves fejlődésen ment keresztül, mint Magyarország történeti alkotmánya. Megszületése és az alkotmányos rendszerváltozás időszaka között huszonnégyszer módosították, azaz szinte minden második évben. (Érdekes azonban, hogy az 1989. évi XXXI. törvénytől számítva 2009 végéig húsz év alatt huszonöt alkotmánymódosítás történt, így megfigyelhető, hogy az évek és az alkotmánymódosítások számának aránya a korábbi módosításokhoz képest megnőtt, és ez azóta is folyamatosan növekvő tendenciát mutat. A változtatások, alkotmánymódosítások mindazonáltal szükségesek azért, hogy a változó társadalmi, gazdasági, és politikai-ideológiai viszonyokhoz hozzáigazítva egy, a gyakorlatba is jól átültethető, reális alkotmány születhessen meg. Annak azonban mindenképpen gátat kell vetni, hogy az egyes viszonyok változására hivatkozva olyan változtatásokat is eszközöljenek, melyek egyébként nem lennének szükségesek, mert egy másik tényező megváltozásához kapcsolódnak.

Az 1950. évi IV. törvényt követő módosítások főleg a minisztériumok átalakításáról (például népjóléti minisztérium helyett egészségügyi minisztérium), az államellenőrzés kialakításáról, valamint a tanácsrendszer megszervezéséről rendelkeztek. Az 1954. évi VIII. törvény (7. módosítás) az Elnöki Tanács hatáskörét szélesíti ki. Az 1957. évi II. törvény az 1956-os események hatására megváltoztatja a Magyar Népköztársaság címerét és lobogóját (67. §), a kétoldalt búzakoszorúval egybefogott, (körben 1949) világoskék mezőben levő kalapácsot és búzakalászt ívelt oldalú piros-fehér-zöld színű pajzsra cserélte, továbbá a címer alján levő redőzött piros-fehér-zöld szalagot megváltoztatva balról a háromszínű és jobbról vörös színű szalag fonja egybe a koszorút. Az Alkotmány 12. módosító törvénye az **1970. évi III. törvény**, mely az országgyűlési képviselők és a tanácstagok választásáról szóló 1966. évi törvényt váltotta fel.

A következő átfogó módosításra **1972**-ben került sor (II. törvény- 14. módosítás), mely lényegében megtartotta az Alkotmány struktúráját, mégis számos alapintézményét változtatta meg, valamint a szocializmus felépítése érdekében tett „alapvető változtatásokat”, a társadalmi haladásért vívott küzdelem és az országépítő munka eredményeit foglalja össze, ennek alapján a Magyar Népköztársaságot már szocialista államnak nevezi, ahol a kizsákmányoló osztályok megszüntetésével uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok. A módosítás tehát ismét egy nagyobb változás eredményeihez igazította hozzá az Alkotmány szövegét, valamint további törvények megalkotását rendelte el. Fontos még megemlíteni, hogy 71. §-ában mind a négy választási alapelveket deklarálta.

1968-tól kezdődően az Alkotmány alakulásán is megfigyelhető a szocializmus lassú haláltusája, melyből az idő múlásával egyre több demokratikus intézmény követelte meg magának az életet, és született újjá. Ez azonban csak hosszú fejlődés és szabályozás útján vált láthatóvá, melynek során több érdekes intézkedés is született. Ilyen volt például az **1975. évi I. törvény** (15. módosítás), mely az Országgyűlést, a tanácsokat és a tanácstagokat (16. módosítás) ötévente rendelte választani. Az **1983. évi II. törvény** (17. módosítás) létrehozta az **Alkotmányjogi Tanácsot**, mely a jogszabályok és jogi iránymutatások alkotmányosságát volt hivatott ellenőrizni, és az Alkotmánnyal ellentétes rendelkezések végrehajtását felfüggeszthette. A bírósági rendszer tekintetében visszaállította a régi bírósági rendszer fórumait (Legfelsőbb Bíróság, Fővárosi Bíróság, megyei bíróság, helyi bíróság). A 41. § szerint kerületekre osztja a fővárost és a megyéket, továbbá bevezette, hogy az országgyűlési képviselőket választókerületenként és országos listán, a helyi tanácstagokat pedig választókerületenként választják. A törvény indoklásában kifejti, hogy szükség van az alkotmányosság védelmének biztosítására a szocialista demokrácia kiépítése érdekében.

Az Alkotmánymódosításokon keresztül megfigyelhető továbbá, hogy hogyan próbálják törött szárnyaikat ismét a hatalmi ágak, hogyan próbálnak meg a közös fészekből saját újtukra kelni, függetlenedni, mindeközben pedig törvényességi kontrollt építeni ki mind a másik ág, mind pedig maguk felett. Ezek az apró „szárnycsapások” figyelhetők meg az **1985. évi VI. törvényben**, mely módosítja az országos listán megválasztott képviselők megüresedett helyének betöltését - a megüresedett helyre az új képviselőt az Országgyűlés választja meg. Tovább segítette a függetlenedést, hogy az **1987. évi X. törvény** korlátozta az Elnöki Tanács jogkörét. Eszerint, ugyan az Elnöki Tanács továbbra is rendelkezett az Országgyűlés jogkörével az országgyűlési ülések között, ugyanakkor az Alkotmányt nem változtathatta meg, továbbá az nem alkothatott jogszabályt az Országgyűlés hatáskörébe tartozó tárgykörben. Folytatva a sort, az 1987. évi XII. törvény rendezte az 1960 előtt kibocsátott jogszabályokat, és az elavult, a jogrendszer hatékony működését nehezítő jogszabályokat hatálytalanította (deregálta).

Az Alkotmány 21. módosítása, az **1989. évi I. törvény** a szocialista rendszer utolsó falait döntötte romba, mikor az Alkotmány 19. §-át kiegészítette az Országgyűlés által elrendelhető népszavazással, a minimális évenkénti két ülészet helyett pedig minimum négyet határozott meg, továbbá az ülészetek felső határa csak a szükséges mérték feletti összehívás esetén volt korlátozható. Végül mintegy hurrikánként söpörve el a szocializmus megmaradt hamvait, az Alkotmányt kiegészítette annak 32/B pontjával, melyben létrehozta az Alkotmánybíróságot a jogszabályok és jogi iránymutatások alkotmányos ellenőrzésére, illetőleg a hatáskörébe utalt feladatok ellátására. Az Alkotmány újból módosítja az alapjogokat, biztosítja a szólás-és sajtószabadságot, az egyesülési és békés gyülekezési jogot.

Ezzel az utolsó évtizedben mintegy újjászületik a magyar alkotmányjog, „élő” joggá válik. A folyamatos alkotmányozás eredményeként a Magyar Népköztársaság Alaptörvénye formailag még ma is hatályban van, bár az **1989. október 23-án kihirdetett XXXI. törvény** nyomán Ruszoly József megfogalmazása szerint: „az alaptörvényből kő kövön nem maradt”, mégis szövegében sok helyen fellelhetők az elmúlt ötven év nyomai.

Fent: Május elsejei felvonulás a Népköztársaság útján

Jobbra: Névcseré. 1990. október 8-án az Andrássy-út visszakapta eredeti nevét

Felhasznált irodalom:

Magyar Közlöny 150. szám 2009. október 23.

Kukorelli István: Az alkotmányozás évtizede, Korona kiadó, Budapest, 1995

Ruszoly József: Alkotmány és hagyomány- Újabb jog- és alkotmánytörténeti tanulmányok; JATEPress, Szeged, 1997

Samu Mihály: Alkotmányozás, Alkotmány, Alkotmányosság, Korona kiadó, Budapest, 1997

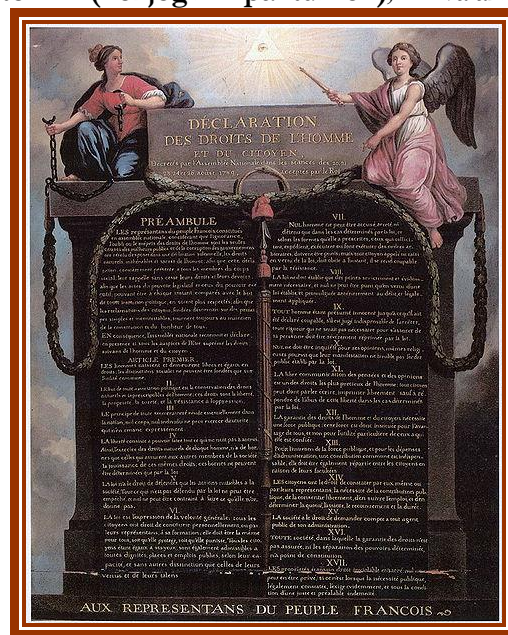
Alapjogok, alapjogok története

írta: Szabó Anna

Az alapjogok rendkívülien fontos elemei egy alkotmánynak, hiszen ezek nélkül nem érezhetnék az állampolgárok a jogbiztonságot. Az alapjogok fejlődése folyamatos, történetük a messzi múltba nyúlik vissza. Az alapjogok eszmetörténeti vonulata a **természetjogi gondolkodás** és a **társadalmi szerződéselméleteken** keresztül követhető nyomon. Az első alapjoghoz hasonló jogokat a felvilágosodás korában írták, így Aquinói Szent Tamás, Hobbes, Rousseau, Locke tevékenysége folytán kerültek előtérbe.

Európában az alapjogok fejlődését két út jellemezte; más folyamat vezetett el Angliában, illetve a kontinentális Európában. Az alapjogok angol alkotmánytörténeti fejleményeit két nagy vonulat mentén lehet megrajzolni: a **jognyilatkozatok (közjogi paktumok)**, valamint a **bírói gyakorlat** mentén. A rendek közjogi paktumokkal a XIII. századtól kezdve kényszerítették ki jogaikat az uralkodótól (pl.: 1215 Magna Charta Liberatum, 1628 Petition of Rights), de a jogok címzettjei a kiváltságosok voltak (rendek, bárók), nem a társadalom egésze. Az évszázadok során a rendi jogok átalakultak általános állampolgári jogokká. Az angol alkotmánytörténetben - a kontinenssel ellentétben - a petíciós jogok a common law részeként, a bírói gyakorlatban konkretizálódnak, így az angol alapjogok a bírói gyakorlatból levont általános következtetések.

Ezen jogok érvényesüléséhez szükséges alapfeltevés, hogy a jog a királyi hatalom fölött áll, és korlátozza azt.

Emberi és polgári jogok nyilatkozata

Európa többi részében, így különösen Franciaországban a deklarációk a törvényhozás egyoldalú aktusai, hosszú időn keresztül politikai okmányoknak számítottak (**1791. évi francia alkotmány, 1831. évi belga alkotmány**). Az alapjogok tételes joggá válásának folyamatát két fontos tényező befolyásolta: a **jogi pozitívizmusnak** nevezett jogfilozófiai irányzat, valamint a jogok új generációja, a **gazdasági, szociális, valamint kulturális jogok**. A jogi pozitívizmus kizárólag a jogi normára összpontosítja figyelmét, nem tudja értelmezni a jog jogon túli tartalmát hangsúlyozó nézetrendszereket.

A gazdasági, szociális, kulturális jogok nagyfokú állami beavatkozást igényeltek, súlyos befolyást gyakorolt az állam a szegényebb osztályok megsegítésére, ennek nyomán születtek meg az úgynevezett második generációs jogok, ennek hatására megjelentek a szociális alkotmányok (1917-mexikói alkotmány, 1919 - weimari alkotmány). Az alapjogok történetében komoly visszalépést jelentett az 1918-as orosz alkotmány, amely korlátozta a tulajdonhoz való jogot és a politikai jogokat csak a „dolgozóknak” biztosította. **1936-os szovjet alkotmány** az egyenjogúság elvéből indult ki, a klasszikus alapjogokat is adaptálta, ennek ellenére a kinyilvánított alapjogok nem érvényesültek (működtek a Gulagok és folytatódta a kitelepítések).

A második világháború után folytatódott az alkotmányozás, ismét kezdtek előtérbe kerülni az emberi jogok. A **szocialista alkotmányok** szerint emberi jogoknak van egy szocialista és polgári, egymással

szemben álló koncepciója. A szocialista felfogás szerint az alapjogok az állam és polgár közti viszonyban értelmezhető, egy bizonyos fejlődési szinten azonban megszűnik az ellentét, így módon az alapjogok is értelmüket veszítik. Európában folytatódott a szociális alkotmányozás (pl. 1946. évi francia, 1947. évi olasz, 1976. évi portugál alkotmány). Megjelennek a jóléti állam jellemzői, megerősítik az ember személyiségének, méltóságának védelmét, a jogokat összekapcsolják az egyén szociális biztonságával, diszkriminációs tilalmakat állítanak fel.

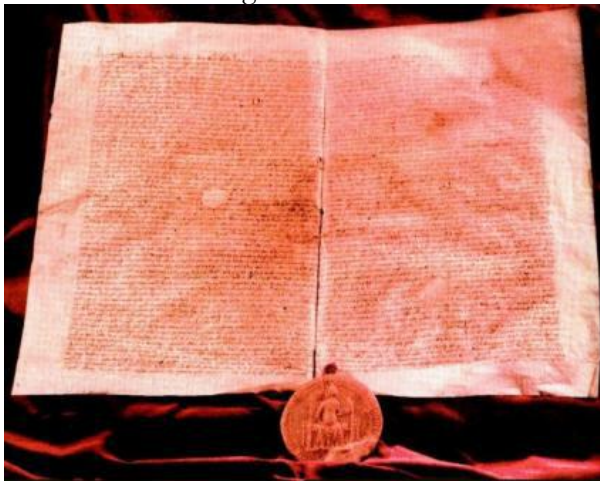
Nagy előrelépést jelentett a alapjogok nemzetközivé válása, több nemzetközi dokumentum is deklarálta a különböző jogokat. (**Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata (1948. dec.10.), Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966), Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről (1950), Európai Szociális Charta (1961)**) Az emberi jogok nemzetközivé válásának tekintetben meghatározó volt a szocialista és a nyugati országok szembenállása, hiszen a két világrendszer más jogokat tartott kiemelten fontosnak; a Szovjetunió a gazdasági, szociális, kulturális jogokra, a nyugatiak a klasszikus jogokra helyezték a hangsúlyt.

Napjainkban is nagy jelentősége van a nemzetközi egyezmények adaptálásának, hiszen az államoknak figyelemmel kell lenniük a nemzetközi eseményekre, deklarációkra is. **Harmadik generációs jogok** a hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején jelentek meg, ez az alapjogoknak egy új generációja, amelyeket szolidaritási jogoknak is neveznek. Ide sorolható a fejlődéshez, békéhez, egészséges környezethez, valamint az emberiség közös örökségéből való részesedéshez való jog.

A XX. század utolsó évtizedeiben a szocialista alkotmányok visszatértek a klasszikus alkotmányozás alapelveihez. A szocialista országok átveszik a nemzetközi dokumentumok elveit, és tételes jogi megfogalmazását, így a klasszikus alapjogok visszanyerik eredeti rangjukat, és a szociális jogok elé kerülnek, ennek hatására most már megkülönböztetett szerepet kap a (magán)tulajdonhoz való jog. Megjelennek az alapjogok jogi-intézményi biztosítékai, különösen jelentős az alkotmánybíráskodás.

Az alapjogok magyarországi történetéről

Magyarországon **Aranybulla** az a dokumentum, amellyel kezdetét veszi az alapjogok fejlődése; hasonlóan a Magna Charta Libertatumhoz, a királyi hatalom korlátozása érdekében hozták létre, a nemességnek személyes szabadságot, adómentességet és ellenállási jogot biztosított. Az országban meghatározó a

Szent Korona-tan eszméje, amely magába foglal egy olyan – kizárólag a nemesség javára szóló – hatalomkorlátozási mozzanatot, amely rokonítható az alapjogokkal.

Magyarországon is foglalkoztak a **társadalmi szerződés** gondolatával, a **természetjogi gondolkodásnak** köszönhetően. (pl.: Apáczai Csere János).

A felvilágosodás és a polgári átalakulás az alapjogok eszmerendszerének befogadását döntően befolyásolta; a nemesség a nemzet fogalmából mindenki mást kizárt, valamint ez a gondolkodás nem az alapjogok védelmére, hanem a Habsburgok korlátozására irányult. Csak a **honoráciorok** egy szűkebb csoportja képviselte az emberi jogok eszmerendszerének radikálisabb mondanivalóját. Az 1848-as polgári átalakulás fokozatosan megteremtette a formális jogegyenlőséget

A **kiegyezés utáni törvényalkotás** újraértelmezte a Szent Korona-tant, a Szent Korona most már az egész magyar népet jelképezte. Az Országgyűlés az alapvető jogokra vonatkozó törvényeket fogadott

el: Btk. (1878), büntető perrendtartásról szóló tv. (1896), a vallás szabad megválasztásáról és gyakorlásáról (1895) és a sajtóról (1914) szóló törvények.

A két világháború közötti jogalkotás komoly visszalépést jelentett, fokozatosan szűkítette az alapjogok körét (1912 felhatalmazási törvény, zsidótörvények). A jogtudomány a második világháborúig az alapjogokat csak mint tételes jogot tárgyalta, majd a korszak uralkodó jogi-pozitivistá áramlatának megfelelően megjelentek az alapjogokról szóló tudományos munkák. Az alapjogokról és az alapjogok védelméről az 1946. évi I. törvénycikk rendelkezett, biztosítva az ember természetes és elidegeníthetetlen jogait. Ezen évek jogalkotása felszámolta a rendi társadalom privilégiumainak maradványait, valamint a nők hátrányos megkülönböztetését.

A kommunista befolyás hatására az 1949. évi alkotmány a szovjet sztálini alkotmányt másolja, így alapjogok tekintetében is magán viseli annak lényeges vonásait. A rendszerváltáskor jelentősen bővült az alapjogok köre, hiszen 1989-es alkotmánymódosításra nagy befolyást gyakoroltak az európai országok alkotmányai. Létrejött az Alkotmánybíróság, amely biztosítja az alapjogok érvényesülését. Az EU-csatlakozás után az alapjogok alkotmányi szabályai változatlanul érvényesek maradtak, az alacsonyabb szintű jogszabályok tekintetében az európai jog elsőbbségének elve irányadó.

Eleanor Roosevelt az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatával. A First Lady élete legnagyobb teljesítményének tartotta, hogy részt vehetett a megszövegezésében.

Felhasznált irodalom:

Sári János – Somody Bernadette: Alapjogok. Alkotmánytan II.. Bp., Osiris 2008.

Mezey Barna, Szente Zoltán (szerk.): Európai parlamentarizmus- és alkotmánytörténet. Bp., 2003. 496-503

A Tolnai Világlapja korabeli példányából

Pór Bertalan: Világ proletárai egyesüljete!

Kartális terror, avagy a Tanácsköztársaság Alkotmánya

Írta: Necz Dániel

Hazánk első írott alkotmányát a Szövetséges Tanácsok Országos Gyűlése 1919. június 23-án fogadta el, a „**Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság Alkotmánya**” címen. Ezt a végleges alaptörvényt előzte meg a Forradalmi Kormányzótanács még április 3-án elfogadott **XXVI. számú rendelete**, mely az ország válságára és elszigeteltségére nem bizonyult elegendő orvosságnak, így sürgetve a fent említett dokumentum megalkotását. Az akkori kommunista vezetők célja az volt, hogy a régi rendszerrel és jogfolytonossággal szakítva egy szovjet mintájú, Magyarországon gyökerekkel egyáltalán nem rendelkező rendszert hozzanak létre, mely képes a külső ellenséget megfékezni, és egy általuk ideálisnak ítélt proletárdiktatúrát létrehozni. Az alkotmány az új rendszert magát az osztályuralom és kizsákmányolás megszüntetésére létrejött eszköznek nevezi, mely előkészítője „annak a társadalmi rendnek, amely nem ismer osztályokat, és amelyben megszűnik az osztályuralom legfőbb eszköze, az állam hatalma is.” A dokumentum marxista nyelvi fordulatokkal él, megnevezi az új, egyedülállóként elfogadható társadalmi osztályt: 6. § „A Tanácsköztársaságban csak annak van helye, aki dolgozik”, és az ellenséget: „a kizsákmányolókat” – a megnevezést természetesen az új rendszer bármely ellenfelére ráragaszthatta 2. § „A Tanácsköztársaság a kizsákmányolóknak semmiféle tanácsban helyet nem ad”. Az új alkotmány **világforradalmat** vizualizál, és a „világ proletárai egyesüljetek!” jelszavának parancsára minden külföldi proletárnak megadja azokat a jogokat, amik a magyar proletárt is megilletik, valamint menedékjogot biztosít külföldi forradalmároknak. Az új rend ekképp (papíron legalábbis) nem nemzetiségi alapon – „A Tanácsköztársaság nem ismer faji vagy nemzeti különbséget” –, hanem ideológiai alapon és társadalmi származás alapján különböztet meg. Az alkotmány az egyházat elválasztja az államtól, a klerikális szellemiségnek pedig az ateista kommunizmus nevében üzen hadat, a magyar kultúra keresztény hagyományait figyelmen kívül hagyva.

Úitz Béla: Vörös katonák előre!

Központi szervezetét tekintve a legfőbb hatalmat a **Szövetséges Tanácsok Országos Gyűlése** gyakorolja. A gyűlést a **Szövetséges Központi Intéző Bizottság** évenként legalább kétszer hívja össze. A bizottság a gyűlés együtt nem léteben legfőbb intézője az ország ügyeinek, valamint a legfőbb törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalmat gyakorolja. E bizottság irányítja a katonák, munkások és földművesek tanácsainak működését, illetve megválasztja a Kormányzótanács elnökét. A Tanács tagjai a népbiztosok, akik az egyes népbizottságok, valamint a **Népgazdasági Tanács** főosztályai élén állnak, mely a gazdasági élet egységes vezénylesére volt hivatva. A **Kormányzótanács (első nevén: Forradalmi Kormányzótanács)** feladata a Tanácsköztársaság ügyeinek intézése a Szövetséges

Tanácsok Országos Gyűlése, illetve a Szövetséges Központi Intéző Bizottság utasításainak megfelelően.

A falvak és városok ügyeit a **munkás-, katona-, földműves tanácsok** intézik. Ezek a tanácsok alakítják meg a járási tanácsokat. A kerületi tanácsokat a kerületben lévő városi és járási tanácsok választják meg. A választójogot a tizennyolcadik életévtől férfinak és nőnek egyaránt megadták, de csak a dolgozó népnek, akik „a társadalomra hasznos munkából élnek”. A papság tagjai, és az előző rendszer képviselői azonban – ideológiai okokból – nem választhattak. A sajtószabadságot ugyan deklarálja az alkotmány – ám már a sorokból kitűnik, hogy ez csak a rendszert preferáló sajtó szabadságára vonatkozik, hiszen hozzáteszi, hogy: „megszűnt a tőkének az a hatalma, mellyel a sajtót, a kapitalista gondolkodásmód terjesztésének és a proletáröntudat elhomályosításának eszközévé alacsonyította”, és csak a szocialista eszme terjesztését garantálja.

A Tanácsköztársaság köztulajdonba vett minden termelőeszközt, továbbá a kisüzem kereteit meghaladó mezőgazdasági, ipari, közlekedési üzemet, bányát (4. §), érdekességgépp pedig megemlíti, hogy államosította a filmipart.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy ez a fajta alkotmány egyáltalán nem illett a magyar politikai hagyományokhoz, ezért teljes mértékben nem is volt a lakosságra rákényszeríthető. A rendszer ellen többen felléptek is, Magyarországon belül és a határon túl is szervezkedett az ellenállás. A hatalom minden ellenkezést kíméletlenül megtorolt, a Lenin-fiúk páncélvonaton járva az országot válogatás nélkül csaptak le. A **Vörös Hadsereget** is több alkalommal használták fel hasonló célokra bárki ellen, aki fellépett a diktatúrával szemben. A rendvédelem helyét a Rákosi Mátyás vezette **Vörös Őrség** vette át, melynek tagsága vegyes képet mutatott. A munkások szimpátiájának megnyerésére – külföldi, főleg szovjet mintára – szociális intézkedéseket vezettek be, mint például a nyolcórás munkaidőt, illetve újrafogalmazták a választójogot. Ám ezek az intézkedések mind csak látszatintézkedések voltak, a lakosság helyzetének valódi javulását a Tanácsköztársaság nem hozta el, ellenben besűgőhálózatot épített ki. Augusztus elsején, 133 napnyi terror után, a román csapatok bevonulása okozta kényszer nyomán a vezetőség lemondott, és külföldre menekült. A felálló új hatalom eltörölte a bolsevik nyomokat, és a korábbi elnyomók felelősségre vonására törekedett.

A Tanácsköztársaság kommunista szellemiségét majd az 1949-től erőszakosan és illegitim módon létrejövő Magyar Népköztársaság vállalja magára, ám a 19-es alkotmány felélesztése helyett az **1949. évi XX. törvény** elkészítéséhez majd az **1936-as szovjet alkotmányt** veszik alapul, így első tulajdonképpeni kartális alkotmányunk egy elnyomó, véres kor dokumentumaként marad meg a történelemnek, egy a magyar hagyományokra teljes egészében indifferens, erőszakos berendezkedés torzszülött elképzeléseként.

Népszava: Magyarország – népköztársaság (Bíró Mihály híres kalapácsos munkásfigurája és aláírása)

Források:

Mezey Barna: *Magyar Alkotmánytörténet*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005

A Forradalmi Kormányzótanács XXVI. rendelete

A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság Alkotmánya

Alkotmánytan I., Szerk.: Kukorelli István, Budapest, Osiris Kiadó, 2007

A Tanácsköztársaság és az egyházak, <http://mek.niif.hu/02100/02185/html/247.html>

Az Ügyészség alkotmányos helyzetének alakulása a XV. századtól napjainkig

Írta: Fülöp Anna

Cikkemben röviden be fogom mutatni a Magyar Köztársaság Ügyészségének alkotmányos helyzetének alakulását a kezdetektől napjainkig. E téma nemcsak most, egy potenciális újra-alkotmányozás esetén lehet érdekes: az ügyészség helyzetéről tulajdonképpen folyamatos diskurzus folyik a háttérben a kezdetektől napjainkig. E téma nemcsak most, egy potenciális újra-alkotmányozás esetén lehet érdekes: az ügyészség helyzetéről tulajdonképpen folyamatos diskurzus folyik a háttérben a mindenkori törvényhozó hatalom, a Kormány, az Ügyészség és a szakmabeliek között.

A legrégebben megjelenő ügyészséghez hasonló intézmény a jogügyi igazgató volt, mely a XV. század közepén jelent meg Magyarországon. A király nevezte ki, és az első, akiről tudni lehet, hogy viselte e címet, Nádasdy Sárközy Albert.¹ A jogügyi igazgató teljes címe a „királyi ügyek igazgatója, a szent korona őre” volt. Ügyészségi szervezetről itt még természetesen nem beszélhetünk, de mai fogalmaink szerint a jogügyi igazgatót mint kvázi legfőbb ügyészt képzelhetjük el. 1526 után, az ország három részre szakadásának hatására (is) létrehozták a tiszti ügyészségeket, melynek vezetői a tiszti főügyészek voltak. Az eddigiek alapján megállapítható, hogy egyrészt a jogügyi igazgató (melyet tekinthetünk egyfajta központi szervnek) a „király embere” volt, a király nevezte ki, és a kamarának, tehát végeredményben az uralkodónak volt alárendelve. Ezt tükrözte a feladatköre is, mivel a kincstár érdekében indított pereket, valamint eljárás és képviselte a vádat a király személyét sértő súlyos bűncselekmények, így pl. a felségsértés, hazaárulás esetén.² A vármegyei tiszti ügyészségek (melyek helyi szervek voltak) erősen kapcsolódtak azokhoz a bíróságokhoz, amelyek mellett működtek, és feladataikat dekrétumok, valamint királyi utasítások szabályozták – bár arra Mária Terézia is ügyelt, hogy személyes pártatlanságuk megmaradjon, és ne legyenek lekötve földesúrnak sem.³

A Magyar Királyi Ügyészség 1871-es felállítását megelőzően már a XVIII. század végétől jelentek meg tervek a vádhatóság helyzetét, feladatait illetően a törvényjavaslatokban. Az 1790. évi büntető törvénykönyvi javaslatban az állt, hogy büntetőper esetén az ügyész hatáskörébe tartozzon az eljárás előkészítése. Ezzel leválasztotta, elkülönítette volna a bíróságtól az ügyészeket. Az 1843-as törvényjavaslatban újra erőteljesen jelent meg a bírói részvétel az eljárás minden szakaszában (a vizsgálóbíró intézményével), ekképp az ügyész feladatai részint összemosódtak a bírói feladatokkal, másfelől azonban már kiterjedtebb jogkörrel rendelkezett, mivel ellenőrizhette az eljárást, és utólag indítványt tehetett, ha hiányosságot észlelt. ⁴Az eddigiekben láthattuk, mennyiben önállósul a királyi (végrehajtói/törvényhozási) hatalomtól, illetve hogyan válik le fokozatosan a bírói ágról.

A mai értelemben vett ügyészséget, a királyi ügyészséget az 1871:XXXIII tc. hozta létre. A törvénycikk tisztázta az eddig felmerült legtöbb kérdést, és felállított egy jól működő szervezetet.⁵ Az ügyészséget az igazságügyi miniszter alá rendelte, valamint kimondta a függetlenségét a bíróságoktól. Az igazságügyi miniszternek joga volt az ügyészeket áthelyezni, megbízásukat megvonhatta, a törvényeken kívül csak az általa kiadott utasításoknak kellett megfelelniük. Az 1896:XXXIII a bűnvádi perrendtartásról szóló törvénycikk hatályba lépésének eredményeképpen a koronaügyész intézménye

¹ Szendrei Géza, p. 11

² Magyar Alkotmánytörténet, p. 204

³ Szendrei Géza, p. 14-15. „[...] a tiszti ügyészek, akár szolgálat, akár meghatalmazás elfogadása által, akár bármi másképp magánföldesurak lekötöztetettjei legyenek [...] bárminő különös szolgálati viszonyban állnak, erről azonnal tettleg lemondani köteleztesse[...]”

⁴ Dr. Nyiri Sándor, p. 14-15

⁵ 1871:XXXIII. tc 1.§ Az igazságszolgáltatás körül az állam közérdekeit a jelen törvény által meghatározott ügyekben a kir. ügyészség képviseli.

is életre kelt, azzal a sajátossággal, hogy noha jelen fogalmaink szerint ő volt a legfőbb ügyész, mégsem volt tagja az ügyészségnek.⁶ A bíróságok a korszakban sem utasíthatták az ügyészeket. Az I. világháború utáni zavaros időszak az ügyészséget is érintette. A népköztársaság kikiáltásával az ügyészeket a köztársasági elnök nevezhette ki, a szervezet elnevezése pedig (fő-, Legfőbb) államügyészség lett. A rövid életű tanácsköztársaság alatt a megnevezésben történt csupán változás, illetve az igazságügyi népbiztos (korábbi nevén miniszter) alá rendelődött az ügyészség. Az 1920:I tc. minden tekintetben rendezte a viszonyokat, így lett újra Királyi Ügyészség Magyarországon.

Az 1949-ben kikiáltott Magyar Népköztársasággal az ügyészség történelmében is lezárult egy korszak. Az új ügyészségi rendszer, és közjogi állása 1953-ra épült ki. Elméleti szempontból nagyon jelentős új vívmánynak számított, hogy – az 1936-os szovjet alkotmány mintájára – az ügyészség függetlenedett a kormánytól-minisztertől, és közvetlenül az Országgyűlésnek rendelték alá.⁷ (Az 1949-es alkotmány VII. fejezetében taglalják, az 1972. évi V. tv a Magyar Népköztársaság ügyészségéről pedig törvényi formában rögzítette az ügyészség, a legfőbb ügyész, illetve az ügyész feladatait, hatásköreit, szervezetét. Továbbá a legfőbb ügyész az Országgyűlés felé tartozott beszámolási kötelezettséggel, az ügyészeket pedig a legfőbb ügyész nevezte ki. Magát a legfőbb ügyészt választással jutatta pozíciójához az Országgyűlés. (A NET a legfőbb ügyész helyetteseit nevezte ki.) Valójában azonban ez a viszonylagos ügyészségi függetlenség sem valósult meg. Lényegében az ügyészség pártirányítás alatt állt, és kiszolgált az aktuális hatalmat – az Országgyűlésnek vajmi kevés beleszólása volt ebbe. Szigorú hierarchia, a párthoz való lojalitás, és az utasítás adások jellemezték ennek a korszaknak az ügyészségét.⁸

A rendszerváltás idején, az alkotmányozás során az ügyészség alkotmányos helyzetére is több megoldás kínálkozott. Az egyik megoldás a korábbi, végrehajtó hatalom alá rendelt ügyészséget preferálta, a második megoldás szerint népszuverenitást megjelenítő intézmény⁹ (parlament, népszavazás) alá rendelt ügyészség lehetne a megoldás, harmadik gondolatként pedig felmerült a mindezekről független, önálló ügyészség intézményének gondolata. Végül azt a megoldást választották, mely – elméletben – nem változtatott az Ügyészség eddig alkotmányos helyzetén: az Országgyűlés alá rendelt, és garanciákkal biztosított jogállása van, mely a következőkben foglalható össze: a legfőbb ügyészt a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja, a legfőbb ügyész helyetteseit a legfőbb ügyész javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki. A legfőbb ügyész az Országgyűlésnek felelős, és annak köteles beszámolni. A nemrég megszavazott alkotmánymódosítás¹⁰ ezen annyit változtatott, hogy legfőbb ügyész megválasztásához, valamint az ügyészségről szóló törvény elfogadásához már az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges, valamint a legfőbb ügyész nem interpellálható – aminek egyébként eddig sem voltak jogi következményei. Egyelőre tehát úgy tűnik, hogy megint képlékenyebb az ügyészség alkotmányos helyzete, és esetleges újabb, nagyobb horderejű változások is várhatók. Az, hogy melyik lenne a jó megoldás, e cikknek nem feladata megmondani, inkább gondolatébresztőnek lehet tekinteni:

Magyarország történelmében eddig lényegében két modell valósult meg: vagy a végrehajtó hatalom vagy a törvényhozó hatalom alá rendelt (bár erősen autonóm jelleget is felmutató) ügyészség. Az, hogy az Ügyészség helyzetét már ilyen színesen, sokféle megoldással kezelték, egy jó kiindulási alapot ad ahhoz, hogy a jövőben az Ügyészség szabályozása még magasabb szinteken feleljen meg a jogbiztonságnak, és a jogállami követelményeknek.

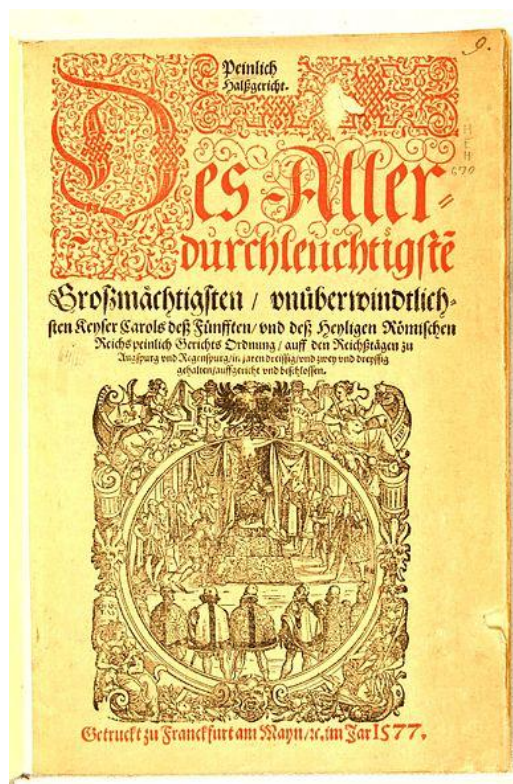
⁶ Nánási László, p. 47

⁷ 1949:XX tv. (1949-es állapotában) 42.§ (1) A törvényesség megtartása felett a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze őrökdi.

⁸ Hack Péter, p 83.

⁹ Hack Péter, p 85.

¹⁰ 2010. évi CXIII. tv 9.§

Constitutio Criminalis Carolina

Felhasznált irodalom:

Alkotmánytan I. (szerk. Kukorelli István) Osiris, Budapest, 2002

Emlékképek az ügyészség történetéből. Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 1996

Hack Péter: A büntetőeljárás rendje és az ügyészség alkotmányos helyzete In: Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae tom. XLIV (ann. 2007)

Holló András: A bíróság és az ügyészség alkotmányozásának alapproblémáiról In: Alkotmányjogi Füzetek Az államfő és a kormány. Az igazságszolgáltatás és az ügyészség.

Magyar Alkotmánytörténet (szerk. Mezey Barna). Osiris, Budapest, 2003

Nánási László: A magyar királyi ügyészség In: Fejezetek az Ügyészség 130 éves történelméből

Dr. Nyíri Sándor: Az ügyészségről. BM kiadó, Budapest, 2004

Szendrei Géza: Az ügyészség szervezeti gyökerei In: Fejezetek az Ügyészség 130 éves történelméből

www.mklu.hu

Alkotmány- és alaptörvény-módosítások hagyománya a magyar jogtörténetben

Írta: Madocsai Kinga Blanka

Csak a 2010-es évben augusztustól novemberig hat alkotmánymódosító törvényt fogadott el az Országgyűlés, novemberben született meg a hetedik az ügyészségről. Lassan havonta kell böngésznie a jogászoknak a Complex jogtárat, hogy megtudják: most éppen mi is a Magyar Köztársaság Alkotmánya? De vajon ez mindig így volt?

Alaptörvény és alkotmány

Először tisztáznom kell, hogy mit értek alkotmány, illetve alaptörvény alatt. Pomogyi László Magyar alkotmány- és jogtörténeti kéziszótára szerint az **alkotmány** az állami berendezkedés legfontosabb normáinak egyetlen alaptörvénybe foglalása. Ez a fogalm meghatározás a polgári alkotmányos berendezkedésekhez kötődik, és a kartális alkotmánynak felel meg. Ettől a szótár szerint élesen elválasztandó az **alaptörvény** 19-20. századi közjogtudomány alkotta fogalma, amely az alkotmányos élet szempontjából kiemelkedően fontos jogszabályokat takarja. E két fogalomnak az éles elválasztása bár a magyar jogtörténet dogmatikájának könnyebb tanulhatósága és a jogszabályok csoportosíthatósága tekintetében hasznos lehet, mégis összemosható, ha a jog történetéhez okkutató szemmel állunk hozzá.

Mióta az emberi közösségek szabályokat kezdtek alkotni és írásba foglalni, azóta létezik az „alapszabály” fogalma: a legfőbb norma, amely felülmúlja a többit, melynek nem mondhat ellen a többi szabály, „az ősi jog”. Bibó István is egymás mellett említi az alkotmányt és az alaptörvényt, az ő meghatározása szerint: „Az igazi, lényeges alkotmányszabályok, alaptörvények azok, melyek az alapvető elvek megvalósításának, konkretizálásának, a jogszabályok alkotásának módját és eljárását, a közügyekben való tanácskozást, a közfunkciók betöltését, a kormányzás hatáskörét és korlátait, a közösségi rend társadalomgazdasági alapintézményeit megszabják, s ezáltal közvetítik az alapvető rendező elvek igazoló hatását az egész szóban lévő közösségi rend, hatalmi szervezet, jogrend számára.” Erre a hagyományra támaszkodva a magyar történeti alkotmány módosításait együtt tárgyalom a kartális alkotmányok módosításaival, hiszen történelmi esszenciájukat tekintve jogi megközelítésben egyaránt a legmagasabb szintű jogi normát, a törvények törvényét, tartalmukat tekintve pedig a társadalmi berendezkedés alapelveit, alapintézményeit és az alapjogokat tisztázó, a többi törvény elvi forrását jelentő törvényt jelentenek. Ezért lehet összehasonlítást tenni ezeknek időtállósága, illetve módosításaik tekintetében annak ellenére, hogy különböző történelmi korokban merőben más jellegű szabályszerűségek és tartalmak jellemzik őket.

Aranybulla

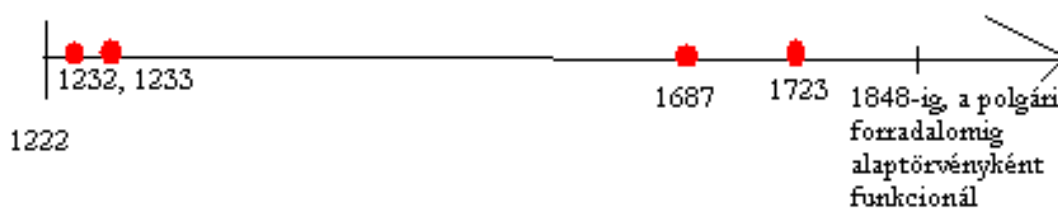
Az Aranybullát 1222 tavaszán írta alá III. András király, akinek szuverenitását ezzel korlátozta a magát alkotmányozó hatalommá avanzsáló nép, amely rákényszerítette ennek a dokumentumnak a kiadására. A nép fogalma ekkor persze csak és kizárólag a nemességet jelentette. (Petrétei József szerint a nép fogalmát az alkotmánytörténetben nem státuszjogi, hanem ténykérdésként kell kezelni: nép az, amely ténylegesen gyakorolja az alkotmányozó hatalmat.) A nemesek gyülekezetének ekkori akciójával sikerült egy olyan alkotmányt alkotnia, amit az egész középkoron keresztül egészen 1848-ig, a polgári forradalomig a magyar társadalmi és jogi rendszer alapjának tekinthettek. (De jure csak 1945-ben helyezték hatályon kívül.) Szabályai időtállóságának talán mégis az a legjobb tükrö, hogy (mint az a mellékelt ábrán is látható) ez alatt a **hozzávetőleg 600 év alatt mindössze négyszer született olyan törvény, amely hivatalosan megmásította rendelkezéseit**. Kétszer magát III. Andrást kényszerítették apróbb módosításokra, aztán több mint 400 év múlva egyszer 1687-ben, majd pedig 1723-ban hoztak az Aranybullának ellentmondó törvényt. Ezekben a rendek lemondtak ellenállási

jogukról, és kimondták, hogy a királyi trón örökre a Habsburg-családé annak kihalásáig. Ezek nélkül már nem lehetett értelmezni az Aranybullát, tehát lényegében „alkotmánymódosításoknak” tekinthetők.

Egyik oldalról igaz, hogy a középkori politikai és jogi kultúra polgári korszakhoz viszonyított nyilvánvaló szerénysége, az analfabétizmus, illetve a közjog alacsony társadalmi kontrollja érthető magyarázatul szolgálhat arra, hogy az Aranybulla szövege miért maradhatott ilyen sokáig érintetlenül a materiális alkotmányjog része. (Amellett, hogy valószínűleg a felvilágosodás közeledtével nyilván egyszerűen figyelmen kívül hagyták az olyan rendelkezéseit, mint például „ birtokot az országon kívül való embernek ne adjanak”, vagy hogy „ sőt az országnak közepette ne tartsanak, hanem csak Szabolcson és Regéczen és a végekben” –ezeket valószínűleg egy idő után nem kérték számon senkin.) Másik oldalról viszont az is igaz, hogy olyan generálklauzuláknak is nevezhető alapelveket sikerült megfogalmaznia, amelyek annyira jól összegezték a feudális rend alapértékeit, hogy 600 éven keresztül egy betű módosítás nélkül megállták a helyüket. Ilyen például a rendelkezés a nemesek és az egyházak birtokainak szabadságáról, a perbehívás nélküli elmarasztalás tilalmáról, arról, hogy egész megyét adományozni nem lehet, illetve sajnos például a zsidók és izmaeliták tisztségekből való kizárásáról.

600 év

4 módosítás

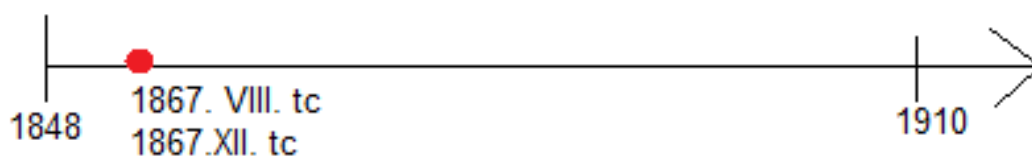
Az 1848-as alaptörvények

Az 1791. évi XII. törvénycikk kimondta, hogy az törvényhozó hatalom a királyt és a rendeket együtt illeti meg. Majdnem 50 év múlva az 1848. évi polgári forradalom eredményeként a rendi monarchia törvényes úton átalakult alkotmányos monarchiává, a király most már a népképviselői parlamenttel együtt hozta a törvényeket. Az 1848 márciusi törvények a belga és a francia alkotmány, tehát a világ első polgári alkotmányainak példáját követték, és ez szerepet játszott abban, hogy például **az 1848. évi III., a független, parlamentnek felelős kormányról szóló törvénycikk egy évszázadon keresztül a magyar kormányforma alkotmányos alapját jelentette a magyar jogéletben és jogtudatban** (a szabadságharc leverése utáni közjogi válság időszakát leszámítva) **egészen 1910-ig mindössze két érdemi módosítással**. A kiegyezéskor az 1867. évi XII. törvénycikk, mely az abszolutizmus korszaka után rendezte Magyarország és Ausztria viszonyát, visszatért a 1848-as törvények talajára. Az 1848. évi III. tc mindkét módosítása ekkor történt azzal a céllal, hogy hozzáigazítsák a kiegyezéssel megváltozott közjogi helyzetéhez. Az 1867. évi VIII. deklarálta, hogy a minisztereket a miniszterelnök helyett a király nevezi ki, az 1867. évi XII. pedig bevezette a közös ügyek minisztereinek intézményét, valamint a hadügyeket Őfelsége hatáskörébe utalta. **1867-től egészen 1910-ig ez az alaptörvény érintetlen maradt.** Az 1848. évi IV. az Országgyűlésről (két érdemi módosítással: 1867. évi X. illetve 1885. évi VII. tc), az 1848. évi VIII. a közteherviselésről, a XVIII. és a XIX. a sajtó- és tanszabadságról szintén mind a magyar alkotmányos jogrend alapját képezték stabil formában közel száz éven keresztül, egészen 1918-ig, amíg a magyar történeti alkotmány a király uralkodói jogokról történő lemondásával és az 1910-ben választott képviselőház önfelosztató határozatával össze nem omlott. Ezen alaptörvények időtállóságának háttere az, hogy a feudalizmusból a polgári rendbe történő átalakulás során az ideológiai forradalom összekapcsolódott a politikai, jogi és gazdasági

forradalommal. Ezek a tényezők szervesen alátámasztották egymást, és az új polgári alkotmányos rend közel száz éven keresztül sikeresen megvalósult az Osztrák-Magyar Monarchiában.

62 év

2 módosítás

3 év, 3 új alaptörvény : 1918-20

1918. nov. 16-án így hangzott az alaptörvény: „*Magyarország minden más országtól független népköztársaság*”. 1919. június 23-án viszont már a következőképpen: „*A Tanácsköztársaságban a proletárság minden szabadságot, jogot, és hatalmat kezébe vett (...)*” Majd a 1920. évi I. törvénycikk deklarálta: „*A nemzetgyűlés a magyar állami szuverenitás törvényes képviselőjének nyilvánítja magát, amely alkotmányunk értelmében az állambatalom gyakorlásának további módját is jogosult rendezni.*” Az őszirózsás forradalom, a Tanácsköztársaság idején és a Horthy-korszak hajnalán **3 év alatt 3 teljesen új, a hagyományokkal szakító ideiglenes alkotmánylevél, illetve alaptörvény született.** Tehát olykor bizony joggal voltak bajban az ország lakói, ha megkérdezték tőlük azt az alapvető jogi kérdést, hogy vajon mi Magyarország államformája? Az 1918-as évben a magyar képviselőház önfelosztató határozatával alkotmányjogi vákuum keletkezett, amelyet megpróbáltak kitölteni az ebbe az ürbe belépő népkormányok és nemzeti tanácsok. „1918. nov. 16-án a magyar állam az alkotmányozás teljesen új, forradalmi útjára lépett, amellyel elhagyta az ezeréves közjogi fejlődés ösvényét.”¹¹ Ideiglenes, spontán alaptörvény-szabályozások születtek, melynek során a szuverén népre, az alkotmányosság forrására hivatkozva **többször éltek a hatalom birtokosai az alkotmányozó hatalommal.** Ettől a szuverenitásból eredő „hatalmak hatalmától”, amely egy magát alkotmányozónak kikiáltó szuveréntől származik, meg kell különböztetnünk az alkotmánymódosító hatalmat. Az alkotmánymódosítás 1. eljárásjogilag szigorúan szabályozott folyamat, 2. mellette az alkotmány és az alkotmányos rend mindvégig fennmarad és működik, csak módosításra kerül. (A történeti alkotmány alkotmánymódosító hatalma például a nemesek gyűlekezete, a rendi gyűlés, illetve később az Országgyűlés volt a királlyal. Az 1918-19-es ideiglenes szabályoknak idejük sem volt kifejleszteni az alkotmányos rendnek ezt az intézményét). Ezzel szemben amikor a szuverén hatalom él alkotmányozói hatalmával, arra a folyamatra az alkotmánymódosításnak sem az első, sem a második tulajdonsága nem jellemző. Új alkotmány és új rend születik új alapokkal.

¹¹ Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet

3 év

3 új alaptörvény

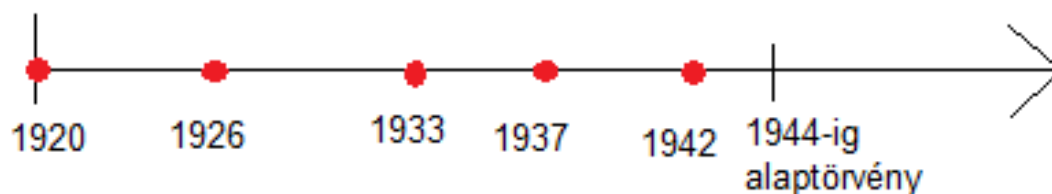

Az 1920. évi I. törvény

A „király nélküli királyság” alaptörvényének az 1920. évi I. törvény „az alkotmányosság visszaállításáról és az államfői hatalom ideiglenes rendezéséről” tekinthető, amely nem rendelkezett az államformáról, és az alapjogok szabályozását is más, alkotmányos jellegű törvényekre hagyta. **24 évre rendezte a kormányzáság bevezetésével a közjogi provizórium helyzetét, és ezalatt ötször módosították**, tehát a magyar történelmi alkotmány eddigi tagjaihoz képest instabil alaptörvénynek tekinthető. A kormányzói hatalom 1920-ban a közjogi szükséghelyzet miatt alkotott intézményének körvonalai folyamatosan alakultak. Horthy elérte, hogy az Országgyűlés folyamatosan tágítsa jogkörét. Az 1926. évi XXII. törvény megadta neki 40 fő kinevezésének jogát az újonnan alakult Felsőházba, majd az 1933. évi XXIII. és az 1937. évi XIX. törvény is szélesítette jogosultságait. 1942-ben megalkották a kormányzóhelyettes tisztségét. Ahhoz képest, hogy ideiglenes alaptörvénynek szánták, egészen amíg az 1944-es X. törvénycikk a nemzetvezetői funkcióról nem szakított nyíltan az alkotmányossággal, az 1920. évi I. megoldotta a két világháború között Magyarország közjogi helyzetét. A XX. és a XXI. század még más példát is tartogat arra, hogy egy ideiglenesnek szánt alaptörvény hosszú időn át marad a magyar jogrendszer alapja. Jelenlegi alkotmányunkról van szó, melynek preambuluma így szól 1989-től napjainkig, 2011-ig: „... az Országgyűlés - hazánk új Alkotmányának elfogadásáig - Magyarország Alkotmányának szövegét a következők szerint állapítja meg:...”

24 év

5 módosítás

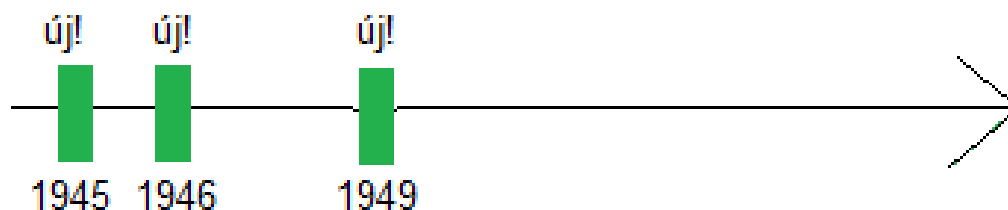
5 év, 3 új alaptörvény 1945-49

A II. világháború után a széthullott magyar állami apparátus helyére nemzeti bizottságok léptek, amelyek megszervezték az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselőit megválasztó népgyűléseket. A demokratikus erők határozott szándéka volt ekkor a nemzeti egységre épülő demokratikus alkotmány

létrehozása. Az 1945. évi XI. törvény az államhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről csak 1 évre rendezte a közjogi helyzetet, és előrevetítette az alkotmányozást, amelynek feladatát a Nemzetgyűlésre osztotta ki. A következő évben az 1946. évi I. törvénnyel megszületett Magyarország első, gyakorlatban is működő kartális alkotmánya, a később „kisalkotmányként” emlegetett alaptörvény. Az 1946. évi I. a demokratikus alapokon álló kormányzati rendszer egészét szabályozta a hatalommegosztás jegyében, és preambulumban a magyar alkotmánytörténetben először rögzítette az emberi jogok tiszteletben tartásának elvét. Négy éves hatálya csak addig tartott, míg a Magyar Kommunista Párt elég szilárd hatalmi pozícióba nem került ahhoz, hogy nyomására 1948-ban bejelentsék az új alkotmány kidolgozásának tervét, majd 1949 aug.18-án hatályba léptessék az 1949. évi XX. törvénycikket. Ez teljesen szakított az addigi jogfolytonossággal, és közjogi előzményeként csak az 1919-es Tanácsköztársaságot nevezte meg. Ebben az 5 évben az alkotmányok, hasonlóan az 1918-20-as forradalmakhoz, a gyorsan változó aktuálisan hivatalos politikai ideológia tükrői és játékszerei voltak. Az 1946-os demokratikus alkotmány kísérlete mögött nem állt olyan szilárd állami hatalom, amivel kölcsönhatásban a demokratikus alkotmányos rend kiépülhetett és fennmaradhatott volna hosszú távon.

5 év

3 új alaptörvény

Az 1949. évi XX. törvény módosításai

Az 1949. évi XX. törvénycikk volt Magyarország második kartális alkotmánya, amely száma szerint még 2011-ben is hatályban van. Ez az alkotmánymódosítások sorozatával lehetséges, melyek lehetővé tették, hogy az 1949-ben megalkotott 1949. évi XX. tc., amely ekkor az 1936-os szovjet alaptörvény példáját követte, 2011-ben egy a többpártrendszert, a parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot megvalósító jogállam alkotmánya legyen. Fontos megjegyezni, hogy a mai alkotmánynak hiába ugyanaz a száma, mint a régi szovjet típusú alkotmányé, mégsem mutat vele közjogi jogfolytonosságot. 1989-ben és 1990-ben (többek között az 1989. évi XXXI. és az 1990. évi XL. törvénnyel, amelyek a legfontosabbak voltak) az alkotmány teljes revízió ment keresztül. Az Alkotmánybíróság ezt így határozta meg:

Az 1989. október 23-án kihirdetett alkotmánymódosítással gyakorlatilag új alkotmány lépett hatályba, ami az államnak, a jognak és a politikai rendszernek a korábbtól gyökeresen különböző, új minőségét vezette be a meghatározásával, hogy "a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam" (11/1992. számú AB határozat)

Tehát az alkotmánymódosítás is jelenthet legalább olyan változást az alkotmányban, mint egy új alkotmány megalkotása. Petrétei József három fajta alkotmányozási típust nevez meg: 1. lehet a politikai rendszert teljesen megváltoztató (teljes revízió), 2. a politikai modellt még a modell keretein belül maradván megújító, illetve (részleges revízió) 3. praktikus, más szóval részleges az

alkotmányozás. Míg e két utóbbi típus általában az alkotmány módosításával valósul meg, addig az első leggyakrabban az alkotmányozó hatalom, például „alkotmányozó nemzetgyűlés” útján. Ritkábban alkotmánymódosítással is megváltoztatható a politikai rendszer, mint azt az 1989. évi XXXI. példája is mutatja, ami jogilag alkotmánymódosításnak számít, miközben tartalmilag egy új köztársasági alkotmány.

1949 és 2010 augusztusa között, 71 évi hatályos fennállása alatt az 1949. évi XX. számú törvényt ötvenötször módosították, melyek között a gyakori praktikus alkotmánymódosítás mellett a rendszer- és a modellváltó is megtalálható. A 71 évből 31 volt olyan év, amikor egyáltalán nem született döntés az alkotmány módosításáról. Ebből az összesen 31, alkotmányt változtatlanul hagyó évből 25 év volt a Népköztársaság 40 éves fennállása idején, és 6 a Magyar Köztársaság első 21 éve alatt. . Petrétei József szerint **az alkotmánymódosítás előnyét az adja az alkotmányozással szemben, hogy mindenképpen rendezett, alkotmányos keretek között működik, elkerüli az alkotmány nélküli állapot veszélyét.** Tehát bizonyos értelemben fenntartja a jog folytonosságát, és emiatt az eredeti alkotmányozó szuverén hatalmának latba vetése a „rendkívüli helyzetekre” szorítkozhat. (Hiszen az alkotmányozás ilyen formájának a szervezett módon zajló, jogilag és eljárásilag kötött alkotmányos élettel szembeni érvényesülése jelentős energiát igényel.) Ez is megmagyarázza Antall József sokat idézett mondatát, amit a rendszerváltásból a társadalmi alkotmányozó erőt hiányoló hangadóknak mondott: „Tetszettek volna forradalmat csinálni!”

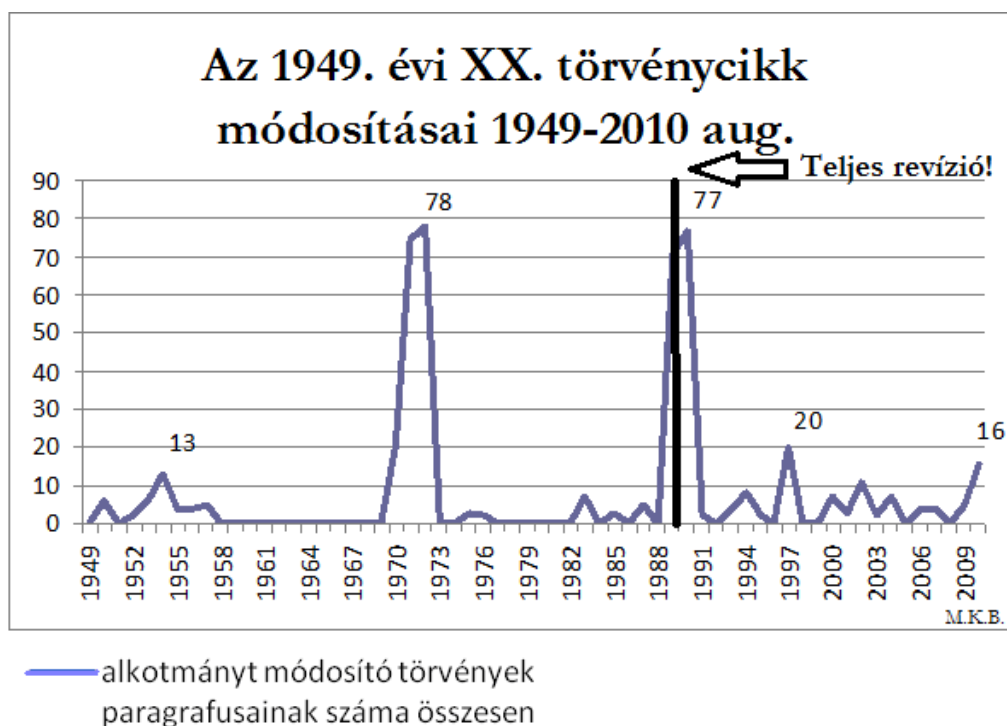
1949 és 2010 augusztusa között, 71 évi hatályos fennállása alatt az 1949. évi XX. számú törvényt ötvenötször módosították, melyek között a gyakori praktikus alkotmánymódosítás mellett a rendszer- és a modellváltó is megtalálható. A 71 évből 31 volt olyan év, amikor egyáltalán nem született döntés az alkotmány módosításáról. Ebből az összesen 31, alkotmányt változtatlanul hagyó évből 25 év volt a Népköztársaság 40 éves fennállása idején, és 6 a Magyar Köztársaság első 21 éve alatt. . Petrétei József szerint **az alkotmánymódosítás előnyét az adja az alkotmányozással szemben, hogy mindenképpen rendezett, alkotmányos keretek között működik, elkerüli az alkotmány nélküli állapot veszélyét.** Tehát bizonyos értelemben fenntartja a jog folytonosságát, és emiatt az eredeti alkotmányozó szuverén hatalmának latba vetése a „rendkívüli helyzetekre” szorítkozhat. (Hiszen az alkotmányozás ilyen formájának a szervezett módon zajló, jogilag és eljárásilag kötött alkotmányos élettel szembeni érvényesülése jelentős energiát igényel.) Ez is megmagyarázza Antall József sokat idézett mondatát, amit a rendszerváltásból a társadalmi alkotmányozó erőt hiányoló hangadóknak mondott: „Tetszettek volna forradalmat csinálni!”

Az alkotmánymódosítások gyakoriságának okaként emellett az is felhozható, hogy **a kartális alkotmányokat jellemzően gyakrabban kell hozzáigazítani a változó társadalmi viszonyokhoz,** mint a történeti alkotmányok hosszú ideig érlelődő, és az erre való társadalmi igény megérésével meghozott és hatályba léptetett jogszabályait, hiszen a kartális alkotmányok a történelmi alaptörvények pluralitásával szemben egyetlen jogszabályban akarják összefoglalni az alkotmányos rend összes alapvető normáját. (Ez persze az adott kartális alkotmány szabályozási koncepciójától is függ. Minél több benne a részletszabályozás és kevesebb a generálklauzula, annál többször szorul módosításra.) Harmadik ok lehet maga **a magyarországi államhatalmi berendezkedés gyakori változása,** szemben például Belgiummal vagy Franciaországgal, amely országok már több, mint egy évszázada ugyanazon a fejlődési vonalon haladnak, így volt ideje a kartális alkotmánynak a demokratikus hagyományok alapjain megszilárdulnia. Negyedik ok, hogy **az alkotmánymódosító hatalom nálunk jellemzően kevésbé van kontroll-szabályokkal körbepátyázva,** mint például a nyugat-európai országokban. A belga alkotmányt csak úgy lehet módosítani, ha a parlament mindkét háza megszavazza 2/3-dal, és emellett még az országos választásokkal megválasztott új parlament is rábólint. Németországban is mindkét ház egyetértése kell 2/3-os arányban, ezen felül léteznek az alkotmányban úgynevezett „örökérvényű klauzulák”, amelyeket nem lehet módosítani. Svájcban és Írországból a parlament alkotmánymódosító döntését népszavazással is meg kell erősíteni. Dániában új választás és népszavazás garantálja a biztos döntést. Luxemburgban két alkalommal kell az alkotmánymódosítást megerősíteni a parlamenttel mindkét alkalommal 2/3-os többséggel, és a két döntés között minimum 3 hónapnak kell eltelnie, hogy ebben az időközben a választópolgárok népszavazást

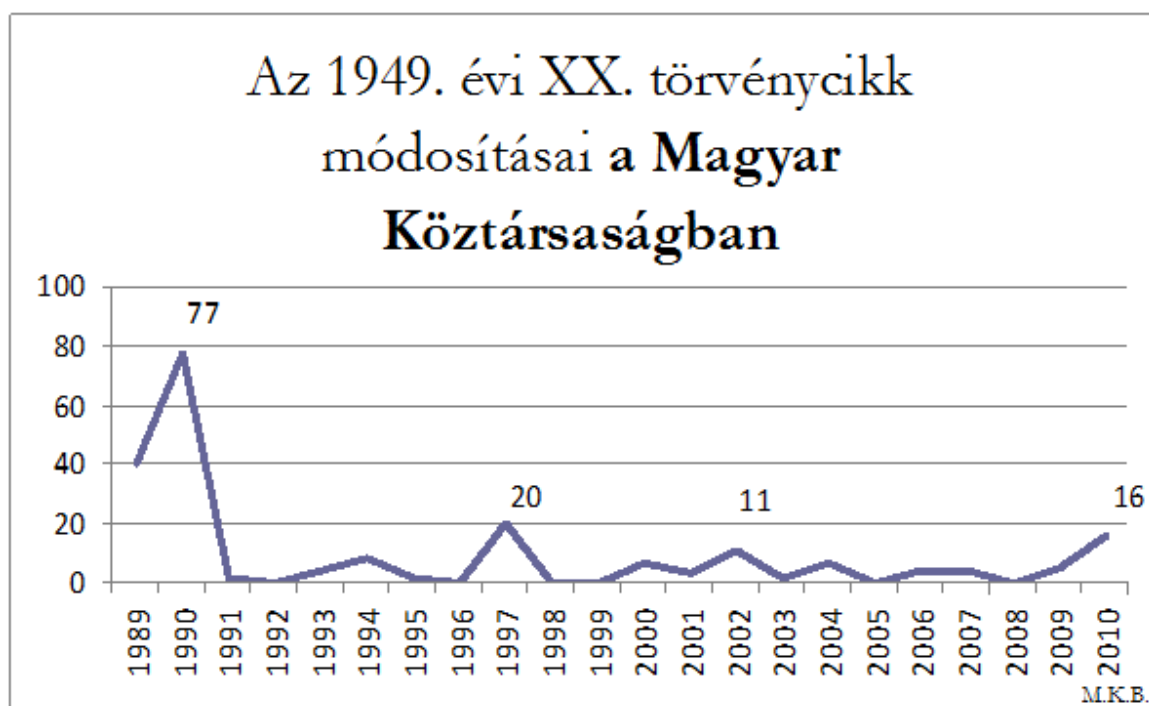
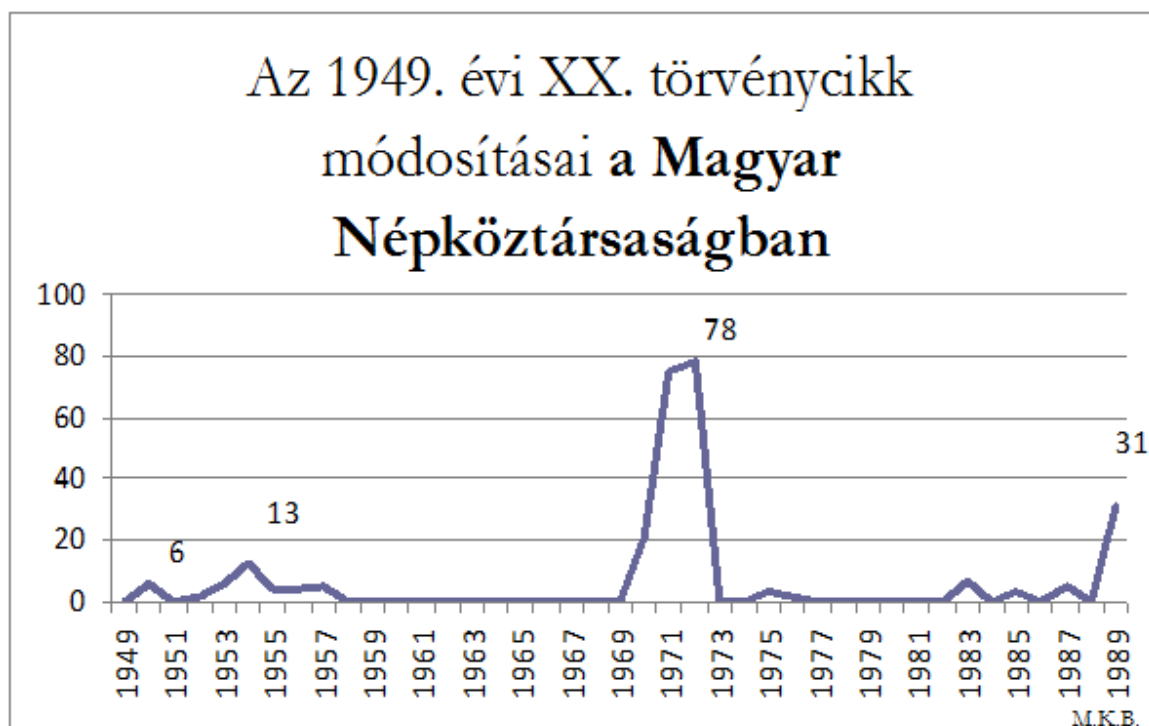
tarthassanak róla. Még a lengyel alkotmány módosításához is a felső ház 2/3-ának és az alsó ház egyszerű többségének szavazata kell, amely kiegészülhet opcionálisan népszavazással. Ezekhez képest kevesebb a portugál és a magyar alkotmány jogi védelme a változtatásokkal szemben, ahol ehhez mindössze az országgyűlés egyszeri 2/3-os többsége szükséges. (A magyar alkotmány szerint ráadásul alkotmánymódosítás nem is lehet népszavazás tárgya.) Ennek történelmi hátterében az állhat, hogy Portugália, illetve a kelet-közép- és kelet-európai államok jogrendszerének alakításában a szerves jogfejlődésnél hagyományosan nagyobb szerepet kapott a politika, mint például akár a történelmi alkotmányok országai, akár kartális alkotmányokkal rendelkező a nyugat-európai államok esetében. Ha röviden akarnánk kifejezni: a magyar jogra és társadalmi küldetésére inkább az alakítás, mint az alakulás, inkább a mesterséges formálás, mint a hagyományos értékek talaján a kiforrás irányába történő formálódás a jellemző. Ezért ha összehasonlítanánk az 1949. évi XX. törvény módosításainak lenti szemléltető ábráját néhány hagyományosan demokratikus ország alkotmányáról készített hasonlóval, ez utóbbiak esetében jóval kevésbé hullámszó képet kapnánk azoknak a törvényi paragrafusoknak a számáról, amikkel évente kell „frissíteni” alkotmányaikat ahhoz, hogy megfeleljenek a mindenkori társadalmi viszonyoknak.

71 év

55 módosítás

Az ábrák azt tükrözik, hogy hány újabb alkotmánymódosító törvényi paragrafus született az egyes években, ezek tartalma és fontossága tekintetében nem tesznek különbséget.

Források:

Kukorelli István: Alkotmánytan I.

Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet

Petrétei József: Magyar alkotmányjog 1.

Petrétei József: Az alkotmányos demokrácia alapintézményei

Pomogyi László: Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézikönyvtár

Magyar Közlöny 2009/ 150. szám

www.1000ev.hu

*Kukorelli István: Az alkotmánymódosítások alkotmánya egységes szerkezetben
(Közigazgatástudományi Közlöny 2010/ 1. szám)*

Salamon László: Az alkotmány két fajtája: a történeti és kartális alkotmány

Kukorelli István és Pozsár-Szentmiklósy Zoltán Alkotmányos rendszerváltozás című előadása

Dezső Márta Bevezetés az alkotmányjogba című előadása

Képes György Államfő a polgári korban című előadása

a cikk ábráit Madocsai Kinga készítette

Az alkotmányozást megelőző dokumentumok

írta: Ihász Péter

Napjaink jogállamainak létezése és működése szinte elképzelhetetlen valamilyen fajta alapot teremtő dokumentum nélkül. Egy ország alkotmánya elengedhetetlen annak jogi integritásához és hatékony működéséhez. Legyen ez akár egy kodifikált **kartális** jellegű dokumentum, vagy több nagyszabású jogszabályból építkező **történeti alkotmány**, szerepe mindegyiknek ugyanaz: létrehozni azt a jogi alapot és hátteret, ami a jogszabályok felett áll és biztosítja a modern jogállamban elengedhetetlen alapvető intézményeket.

Szent István király ábrázolása a Képes Krónikában

Magyarország jelenleg azok közé az országok közé tartozik, amelyek kartális alkotmánnyal rendelkeznek. Ám ez nem volt mindig így. A történelmi alkotmányt először a Tanácsköztársaság idején váltotta fel a kartális, amikor a Forradalmi Kormányzótanács közzétette 1919. április 2-án az ország első írott alkotmányát. Az ezt megelőző időkben – egészen az államalapításunkig visszanyúlva – a magyar állam jogi alapjait rendeletek, dekrétumok, oklevelek és statútumok határozták meg. Kövessük végig röviden a történelmi alkotmány fejlődésének folyamatát Szent István korától az 1848-as forradalom és szabadságharcig!

Az államunk megalakulását közvetlenül követő időszakból alig áll rendelkezésünkre írott forrás. Szent István Imre herceghez intézett intelmei is csak külföldi kódexek tartalmaként maradtak az utókorra. Ettől függetlenül ezek a tanító jellegű tanácsok nagyban meghatározzák a korszak uralkodóinak munkásságát, és hosszú időn át értékalapot nyújtottak a helyes kormányzáshoz. Az intelmek egyaránt tartalmazzanak egyházigazgatásra és államigazgatásra vonatkozó rendelkezéseket. Az egyik legfontosabb jelensége a kornak, hogy a király által kiadott dekrétumok hatálya összefüggött a király személyével. Amikor új király került a trónra, koronázási szertartásának részeként megjelenő esküvel fogadja el magára nézve is kötelezőnek elődjének rendelkezéseit.

A kora-középkor időszakának egy másik kiemelkedő alakja II. András. A 13. században trónra lépő magyar király uralkodása alatt kezd végéhez érni az a társadalmi folyamat, ami a törzsi társadalom elemeit végleg feudális alakzatba kényszeríti. A későbbiekben nemesi réteggént feltűnő serviensek jogállásának rendezése a korszak legmeghatározóbb jogi szabályozásaként vált ismertté. Az 1222-ben kiadott **Aranybulla** évszázadokon át hivatkozási alapja volt a nemességnek rendi előjogaik védelmében, és mint jogi dokumentum egészen az első kartális alkotmány megjelenéséig meghatározó volt. 31 cikkeje alapos szabályozás alá veszi az országos tisztségeket és biztosítja az ellenállás jogát azzal az uralkodóval szemben, ha az nem tartja magát dekrétumhoz. Elmondhatjuk tehát, hogy az első alkotmányjellegű királyi törvényünk II. András Aranybullája.

Az Árpád-ház kihalását követően az Anjou-királyok uralkodása alatt a legmeghatározóbb alkotmányos jellegű dekrétumot Nagy Lajos adta ki. Az **1351-ben kihirdetett törvény** megreformálta a nemesek jogállását és öröklési jogaikat. A dekrétum a tized bevezetésével új gazdasági intézményt hozott létre és hosszú időre biztosította a nemesi előjogokat. Ezen felül az “egy és ugyanazon nemesség” elvének megfogalmazásával egységes nemesi rendet alapozott meg, amely az Országgyűlésen már viszonylagos egységgel képviselte érdekeit.

A 16. századi feudális Magyarország legmeghatározóbb jogegységesítő dokumentuma vitathatatlanul Werbőczy István **Hármaskönyve**, melyet a nagy jogász II. Lajos megbízására készített el Magyarország szokásjogának gyűjteményeként. Bár a Tripartitum kihirdetése elmaradt, ezért sohasem lett hatályos jogi kódex, a bírói gyakorlat sikeresen használta azt egészen a 19. század végéig. Sikeresen rögzítette a magyar társadalom rétegeinek jogállását és meghatározó támpont volt a történeti alkotmányozás időszakában.

A 16. század szokásjogi gyűjteményeit követték a reformkor Habsburg-uralkodóktól származó jogszabályok. Mária Terézia a felvilágosult abszolutizmus szellemében számos dekrétumot és pátenst alkotott Magyarország gazdasági szabályozása érdekében, mint ahogy azt a úrbéri pátenst esetében és a kettős vámrendszerrel szülő rendeleteknél is láthatjuk. Ebbe a sorba tartozik a Ratio Educationis nevű rendelet és a cigányok integrálását célzó Regulatio Cigaorum is.

A reformkor idején alapvető változás zajlik a politikai közvéleményben. A franciaországi megmozdulások és az azt követő alkotmányozó sikerek nagy hatással voltak az európai országok reformhangelű politikai életére. Bár Magyarországon ebben a korszakban nem születik meg a polgári kartális alkotmány, a szabadságharc megteszi az első lépését ebbe az irányba. A magyar törvényhozó hatalom elfogadta az áprilisi törvényeket, ami az utolsó rendi, 1847-48-as országgyűlésen elfogadott és **április 11-én szentesített törvénycsomagot** jelenti. Rendelkezéseinek következtében Magyarországon hivatalosan megszűnt a feudális előjogok rendszere, létrejött az első felelős magyar minisztérium, Magyarország államformája pedig alkotmányos királyság lett. Az 1848-as törvények deklarálták az uralkodó új, szűkített jogkörét, a sajtó szabadságát. Szabályozták az általános választójogot, ami lehetővé tette a népképviselőten alapuló Országgyűlés megalakulását, és vallásszabadságot hirdettek ki a bevett vallások körén belül. Ezek voltak az első olyan törvények, amelyek Magyarországon alapvető emberi jogokat deklaráltak nem kifejezetten a kiváltságosok, hanem az állampolgárok számára.

A szabadságharc bukását követően számos császári rendelkezés látott a napvilágot, amely a kiegyezés megvalósulásáig alaptörvényként szolgált a császári közigazgatás, és így az ország számára. Ezek közé tartozik az **Olmützi alkotmány**, a Októberi diploma és a Szilveszteri Pátens.

Talán a 19. század legfontosabb alapokiratának tekinthető a kiegyezés törvénye. Az **1867 évi XII-es** gróf Andrássy Gyula miniszterelnöksége alatt lépett életbe és egészen az I. világháborút követő békekötésig érvényben maradt. Lefektette az osztrák-magyar együttműködés alapvető szabályait, lehetővé tette Magyarország önálló Országgyűlésének működését, rendezte a hadsereg kérdését, lefektette a közös-, illetve a különálló minisztériumok rendszerét.

Összefoglalva megállapítható, hogy az államalapítást követően hosszú évszázadokon át ragaszkodtunk történelmi múltunkhoz és az annak részét képező meghatározó dokumentumokhoz. A meghatározó magyar nemesség politikai és gazdasági ereje, valamint ezzel párhuzamosan a gyenge és kései polgárosodás adhatta az okát, hogy a kiváltságokat bebetonozó rendi berendezkedés oly sokáig szilárdan megmaradt az országban. Ám az I. világháborút követő Tanácsköztársasággal ez az évszázadokon keresztül élő, múltban gyökerező társadalmi felfogás teljesen megváltozott. A polgári értékrendet felcserélte a kommunizmus eszméje, mely szerint a történelmi hagyományok, ősi törvények nem mások, mint a kiváltságosok és a jómódúak támaszai. Ezért 1919-ben meg is alkották az első, **tanácsköztársasági kartális alkotmányt**, az eddigi alkotmányos rendhez képest gyökeresen új alapokon nyugodott. Ilyenformán a történelmi alkotmány, amely például Anglia esetében kiállta az idők próbáját, a 20. század első felében hazánkban alulmaradt a merevebb, történelmi értékeinket kevésbé őrző kodifikált alkotmánnyal szemben.

Államfőink és az alkotmányozás

Írta: Nikula István

A magyar alkotmányozás folyamata komoly történelmi előzményekre tekinthet vissza. Eredményei és hatásai mellett azonban érdemes annak szereplőit is vizsgálat tárgyává tenni. Ezek közül egyet mindenképpen érdemes kiemelni: hazánk mindenkori államfőjét. A választás nem véletlen: az államéletben betöltött szerepén keresztül – többek között – az alkotmányozásokra is igen erőteljes, ha nem kizárólagos hatással tudott lenni.

A magyar államiság és nem utolsósorban az egyházszervezet alapjainak lerakása során Szent István évezredes távolságból vizsgálva is egyedülállót alkotott. Államalapító munkáját utódai híven folytatták, az új hatalmi rend megszilárdításaként nem lebecsülendő jogalkotói tevékenységet folytattak. Az első királyunk idején létrejött, majd lassan bomlásnak induló patrimoniális állam keretei garantálták, hogy az államélet, és ezzel a jogalkotás élén a mindenkori államfő álljon.

Ezen központi szerepkör, ha alapjaiban nem is kérdőjeleződött meg, változásokat mindenképpen átélt az Árpád-házi királyaink uralkodása során. A királyi vármegyerendszer felbomlásaként a nemesség megerősödött, és megnövekedett jelentőségüket a hatalomban való részvételben is érvényesíteni kívánták. A törekvésük egyik kiemelkedő eredményeként született meg az Aranybulla, a főnemesek, illetve a serviensek által elért törvény, mely II. András idején egy kényes belpolitikai helyzet lecsendesítését szolgálta. Nem felejtethetjük el azonban, hogy az uralkodó közreműködésével, beleegyezésével születhetett meg; még akkor is, ha az abban foglalt rendelkezések tényleges megvalósítása sem kiadásakor, sem későbbi megújításakor fel sem merült András királyban.

Eme 1222-es törvény szövegét tekintették az első írott magyar „alkotmánynak“, elsősorban azért, mert az uralkodó és a kiváltságokkal rendelkező nemesség egységét látták benne: a királyi hatalom korlátozását, a középkori értelemben vett szabadságjogok elismerését. Nemesi alkotmánnyá válásához államfőink nagymértékben járultak hozzá. A királlyá koronázáskor ugyanis valamennyi uralkodónk megerősítette az Aranybullát, még 1916-ban az utolsó magyar király, IV. Károly is. Hogy a magyar közjogi gondolkodásban mekkora jelentőséggel bír e dokumentum, azt misem példázza jobban, mint hazánk Alkotmánybírósága: az alkotmánybírák találjukon az Aranybulla aranypecsétjének másolatát hordozzák, szimbolizálva a *jog hatalmát a mindenkori állami, politikai akarat felett*.

Az Árpád-ház kihalása után mind a „vegyes-házinak” nevezett, mind a Habsburg-dinasztiából származó államfőink a rendekkel többé-kevésbé együttműködve kulcsszerepet játszottak az alkotmányozás folyamatában. Ez alatt főleg a többi cikkben is bemutatott dekrétumok és pátensek mellett, a sarkalatos törvények megalkotásában való szerepüket kell értenünk. Hazánk történelmi alkotmánya ebben az időszakban bővült meghatározó törvényekkel.

De ha azt gondolnánk, hogy az államfők csak aktív magatartással érhetnek el alkotmányos változásokat, akkor a kivételekről is szólnunk kell. Az 1848-as európai forradalmak kitörésének idején

a magyar trónon ülő V. Ferdinánd gyenge szerepvállalásával nagymértékben segítette a magyar reformellenzék kilátásait. A leírások alapján epilepsziától szenvedő, gyengeakaratú király nélkül 48 tavaszán valószínűleg nem indulhatott volna el a polgári átalakulás Magyarországon. István nádor - a király teljhatalmú helyetteseként - megkapta Ferdinánd szóbeli beleegyezését Batthyány miniszterelnöki kinevezéséhez. Hazánk első kormányfőjét így ekképpen mutathatta be Kossuth a pesti népnek: „Íme azon férfiú, kit a nemzet kívánságának következtében *a király akarata is* a nemzet felelős minisztériuma első elnökének kinevezett.” Ahogy nem hagyhatjuk ki az áprilisi törvények uralkodói szentesítését sem, mely a megszülető polgári, alkotmányos monarchia alapjait tették le.

A Birodalom számára vészterhes időben lemondásra kényszerített Ferdinánd helyét szinte tökéletes ellentétének mondható Ferenc József vette át. A szabadságharc leverését követően kialakított, neoabszolutizmusnak mondható rendszere több alkotmányos jellegű dokumentummal jellemezhető, úgymint az Olmützi Alkotmány, Októberi Diploma, Februári Pátens. Magyar államfők közül – bár ezek kiadásakor a magyar közjog értelmében nem nevezhetjük királyunknak – talán a legaktívabb alkotmányozónak tekinthetjük.

Államát az európai események fordulatai miatt mégsem ezek határozták meg. Az 1860-as évek közepére felismerte, hogy a magyarokkal való kiegyezés nélkül birodalma nagyhatalmi státuszát nem őrizheti meg. Két lehetőség állt előtte: vagy elfogadja **Richard Belcredi** miniszter javaslatát és a birodalom konzervatív föderalista átszervezésének lát neki, vagy a Deák szorgalmazta dualista berendezkedést választja. Magyarország alkotmányos rendszerét alapvetően határozta meg az államfő döntése, aminek súlyát csak igazolja, hogy a leírások szerint a császár még jó ideig nem tudott dönteni...

A megszületett kiegyezésről gyakran hallunk úgy, mint amit **Deák Ferenc** elképzelései alapján alkottak volna meg. A valóságban sokkal inkább az uralkodó befolyása érvényesült. Deák kezdetben csak a perszonáluniót tudta volna elfogadni Ausztria és Magyarország között. Ragaszkodott a 48-as törvények hatályba léptetéséhez, valamint a nádori hivatal helyreállításához is. A végeredmények ismeretében láthatjuk, Ferenc Józseffel szemben gyakran engednie kellett. Deák végül – betegségére hivatkozva – meg sem jelent a koronázási ünnepségen. Munkásságának megszületése napját hotelszobájában magányosan töltötte el. Valószínűleg bízott abban, hogy az uralkodó túlon túl széles jogkörével terhelt, egyezkedéssel létrejött államszerkezetet az utókor módosítani tudja. Nem így történt. A rendszer végül olyan merevvé vált, hogy fél évszázados fennállása alatt egyetlen jelentősnek mondható változtatást sem élt meg.

Hasonlóan jelentős befolyással volt államának alkotmányára Magyarország kormányzója, **Horthy Miklós**. Mondhatni már akkor, mikor még meg sem választották. 1920. január 30-i hadparancsa ugyanis ekképpen szól: „...írásban vállaltam a felelősséget (az antantnak) a jogrend fenntartásáért, azon határozott kikötéssel, hogy ezen koncentrációs kormány vezesse az ország ügyeit a tiszta választások lezajlása után összeülő új országgyűlés megalakulásáig. E megállapodást csak úgy értelmezhetem, hogy *a nemzetgyűlés megalakulása után egy ideiglenes államfőt választ, ennek a kezébe adja át a koncentrációs kormány mandátumát, s ezen ideiglenes államfőtől nyeri aztán megbízatását az új miniszterelnök...* A nemzeti hadsereg és a karhatalmak fegyelme és hazaszeretete biztosítékul szolgál nekem arra, hogy feltett szándékomat minden körülmények közt keresztülviselem.” Nem tekinthetjük véletlennel azt, hogy pont e forgatókönyv szerint indulhatott el a magyarországi konszolidáció.

Horthy az alkotmányos rend kialakítására komoly befolyással bírt. Bár az 1920-as évek elején jogköre olyan szűkre szabott volt, hogy emiatt eredetileg el sem akarta fogadni a kormányzói felkérést, a későbbiekben nem elhanyagolható jogkörbővítések történtek. Államfőként olyan jelentős hatással bírt az alkotmányozó folyamatra, hogy az 1940-es évek elején közjogi pozíciója sokkal közelebb állt példaképének, Ferenc Józsefnek a státuszához, mint az 1920-as eredeti kormányzói tisztséghez.

A II. világháború után az államfői tisztség olyan jelentős újragondolása történt meg, amely jelentős gyengülést eredményezett. A későbbi alkotmányos változásokra a mindenkori államfő – ha a tisztség

egyáltalán be volt töltve – már nem tudott hatást gyakorolni. A mai Magyar Köztársaság elnöki tisztsége, bár semmiképpen sem nevezhető gyenge elnöki típusnak, mégsem tud jelentős befolyással lenni az új alkotmányozási folyamatra. Annak sokkal inkább tárgya, semmint alanya. Ugyanis megjelentek olyan vélemények, mely szerint komolyabban át kéne gondolni az államfő pozícióját, a jogkörbővítés irányába elmozdulva. Várhatunk-e jelentős változtatást? Alkotmánytörténet iránt érdeklődőként annyit mondhatunk, hogy kíváncsian várjuk a tavaszi eseményeket.

Források:

Estók János: A boldog békeidők, Budapest, Helikon Kiadó, 1998

Csorba Csaba: Árpád örökében, Budapest, Helikon Kiadó, 1996

Salamon Konrád: A csonka ország, Budapest, Helikon Kiadó, 1998

Hahner Péter: 100 történelmi tévhit, Budapest, Animus Kiadó, 2010

Nagy György: Magyarország története sorozat

http://www.mkab.hu/index.php?id=bulla_hu

Miért gyere MÁJT TDK-ra?

- mert magyar jogtörténeti diákkörünk az értékes tudományos munka és a jó hangulatú együttlét sajátos ötvözeté
- a tanulságos előadásokból és programokból olyan plusz információkkal gazdagodhatsz, amik további tanulmányaid és munkád során segítségére lehetnek
- lehetőség nyílik az egyetemi előadók személyes megismerésére és a velük való kötetlen beszélgetésre
- az egyetemi kavargásban nyersz egy biztos pontot, egy „békés szigetet”, ahol egy szűkebb baráti csoportban dolgozhatsz, gondolkozhatasz, valamint nyerhetsz értékes tanácsokat a felsőbb évesektől az egyetemi életben való eligazodáshoz
- bátorítunk az együtt gondolkodásra, a vitára, a tudományterülettel való mélyebb foglalkozásra, publikálásra akár szóban a TDK ülésein, akár írásban a TDK Híradóban

Tudomány • barátság • programok • vitakör • MÁJT TDK !
Minden szerda este 6-kor

Gondolkozz Te is velünk!

Figyeld programjainkat a www.majt.hu -n és a tanszéki hirdetőtáblán!

Impresszum

Felelős szerkesztő: dr. Gosztonyi Gergely
Szerkesztette: Necz Dániel, Madocsai Kinga Blanka

Munkatársak: Andriska Zsófia, Tóth Boldizsár, Mireisz Tímea, Szabó Anna,
Necz Dániel, Fülöp Anna, Madocsai Kinga Blanka, Ihász Péter, Nikula István,
Joó Barbara, Szabó András

Címlapterv: Mireisz Tímea
Tördelés és korrektúra: Necz Dániel, Madocsai Kinga Blanka